

Analiză comparativă a mișcărilor sociale din Republica Bulgaria și România, perioada 2012–2017

Abstract: *In order to differentiate between “social movement” and “collective conduct” it is necessary to clarify the two concepts in the first place. According to Robert Benford, Timothy Gongaware and Danny Valdez, social movements are “collective efforts aiming at promoting some social changes or, on the contrary, resisting to change, efforts that take place within a certain group, a given society or at the global level”.¹ Even if collective conducts are one of the forms of expression of social movements, they represent, according to Ralph Turner, those particular situations in which “rules or general standards cease to guide individuals’ actions so that individuals are collectively transgressing, breaking or undermining the existing interaction structures”.²*

According to Cătălin Augustin Stoica, social movements, contrary to collective conducts, obey a series of clearly defined rules, among which: the explicit pursuit of a common goal and the presence of formal leaders and organizations aiming at reaching that common goal. The collective conducts category is much more flexible, including a diversity of actions starting from rallies in support of a certain party or a particular party leader and protest actions up to rallies carried out by supporters of one football team and violent clashes between various groupings.³ According to Septimiu Chelcea, some of the features of collective conduct include: spontaneity, the existence of some divergent standards in relation to those generally accepted by a certain group or society and the emergence of new standards guiding individuals’ conducts.⁴

In the light of the above conceptual clarifications, this paper aims to analyze exclusively the social movements that took place in the Republic of Bulgaria and Romania, between 2012-2017 and not other smaller protest actions that can be framed as collective conducts. As information sources we will use both national and international news websites, in both Romanian and English,

as well as articles in the field and works belonging to authorized sociologists and political analysts who are analyzing from different perspectives the social movements that have experienced an increase in the latest years. Firstly, I will analyze the social movements phenomenon within its historic, political and economic context defining each of the

---

Alina-Simona POPESCU

????????????????????

two countries, following that at the end of the study to determine whether there are certain convergent points of view which might lead us to the conclusion that these large protest rallies directed against the national political elites could be considered as a regional phenomenon of contesting the representative democracy model and the monetary capitalist system.

Keywords: *social movement, protest rallies, the representative democracy model, the monetary capitalist system, difficult transition from communism to democracy and, respectively, from a centralized economic system to market economy after 1990, world economic and financial crises, austerity measures,*

oligarchy, democratic deficit, authoritarianism of political parties at power, corruption, non-democratic and non-transparent political decisions, online social networks, young protesters, urban culture, solidarity, general peaceful character of demonstrations, creative approaches, heterogeneous character of protests, absence of formal leaders, return to moral standards, absence of a protest culture before 1990, generalized social mistrust in other individuals – in general and politicians – in particular, poor performance of public institutions, deepening discrepancies between rich and poor.

Republica Bulgaria

Republica Bulgaria a aderat la NATO în anul 2004 și la Uniunea Europeană în 2007, în același val cu România. În acest context, în anul 2008, Comisia Europeană a realizat un raport cu privire la evoluția Bulgariei după aderarea la UE, instituțiile guvernamentale de la Sofia conduse de socialistul Sergei Stanishev fiind criticate pentru lipsa progreselor în ceea ce privește reforma justiției, combaterea corupției și lupta împotriva crimei organizate. Totodată, în luna ianuarie 2009, o lună în care s-au înregistrat temperaturi scăzute, sute de cetățeni bulgari nu au avut curent și căldură în locuințe, iar marile întreprinderi au fost nevoite să își sisteze producția, ca urmare a reducerii volumului de gaz natural destinat mai multor țări din Europa Centrală și de Est, pe fondul unei dispute a gazelor între Rusia și Ucraina. Această nouă criză energetică, ale cărei efecte au venit în continuarea repercusiunilor crizei economice mondiale din anul 2007, resimțite și în Bulgaria, nu a făcut decât să sublinieze încă o dată incompetența Guvernului condus de Sergei Stanishev, asupra căruia pluteau totodată suspiciuni de corupție și deturnare de fonduri europene.⁵

Cel care a știut să valorifice, în propriul avantaj, vidul politic creat în zona de centru-dreapta, precum și nemulțumirea crescândă a cetățenilor bulgari cu privire la politica de tip convențional promovată de partidele existente pe scena politică, a fost primarul Sofiei, Boiko Borisov, care a fondat, în decembrie 2006, partidul „Cetățeni pentru Dezvoltarea Democratică a Bulgariei” (GERB). Cu un program politic care pune accentul pe valori sociale și economice conservatoare, noua formațiune s-a plasat la centrul spectrului politic, mai exact centru-dreapta.⁶ Borisov încredințează conducerea de facto a partidului fostului său om de încredere din Ministerul Afacerilor Interne, Tsvetan Tsvetanov și, grație susținerii largi din partea primarilor, a foștilor ofițeri de poliție, dar și a oamenilor de afaceri locali, GERB ajunge în scurt timp principalul partid de opoziție.

Este demn de menționat faptul că Boiko Borisov a început să își construiască popularitatea încă din anul 2001, când a fost numit Secretar General în Ministerul de Interne, promovat la gradul de „Colonel” și, un an mai târziu, la cel de „Maior General”⁷, care urma să coordoneze activitatea operațională a Ministerului. Prezența activă la locul săvârșirii diverselor infracțiuni și contravenții, precum și blamarea constantă a justiției, catalogată ca fiind ineficientă⁸, l-au ajutat pe Borisov să avanseze la gradul de „Locotenent General” în iunie 2004⁹ și să-și catureze, în rândul publicului larg, imaginea de apărător al statului de drept împotriva indivizilor corupți, a delincvenților și a grupurilor infracționale organizate.

Partidul fondat de Boiko Borisov a câștigat alegerile parlamentare din anul 2009, adjudecându-și 116 locuri din cele 240 disponibile în Adunarea Națională a Republicii Bulgaria. Deși victoria GERB a fost mai mult decât clară, cu 40% din voturile valabil exprimate, partidului lui Borisov i-au lipsit câteva voturi pentru a putea câștiga majoritatea absolută și, în contextul eșecului negocierilor cu membrii Coaliției Albastre în vederea formării unei alianțe de gu-

vernare, au fost nevoiți să se mulțumească cu un Guvern minoritar, alcătuit exclusiv din membrii GERB și cu poziția de Prim-ministru, care a fost preluată de însuși Borisov.¹⁰

Potrivit Danielei V. Dimitrova și Petiei Kostadinova, în aprilie 2009, Republica Bulgaria a trecut de la un sistem electoral cu reprezentare proporțională pe liste de partid, la unul mixt, în care 209 locuri din cele 240 disponibile în Parlamentul unicameral bulgar urmau să fie în continuare alocate în baza sistemului electoral cu reprezentare proporțională pe liste de partid, în timp ce diferența de 31 locuri urma să fie distribuită prin aplicarea sistemului electoral majoritar, ce urmărea să favorizeze candidatul care obținea cel mai mare număr de voturi. Această modificare a sistemului de vot a fost gândită pentru a avantaja Partidul Socialist Bulgar în adjudecarea celor 31 de locuri în Parlament, fapt care însă, în realitate, nu s-a întâmplat. Conform acelorași autoare, sistemul electoral mixt introdus în Republica Bulgaria deși continua să favorizeze acele partide politice bine încheiate, cu o structură internă solidă, a adus totodată un avantaj și acelor partide care au promovat „cultul personalității liderilor politici.”¹¹

Antony Todorov, profesor de Științe Politice la Noua Universitate Bulgară din Sofia, consideră că GERB a luat ființă din grupuri regionale formate în mare parte din foști ofițeri de poliție aflați în legături apropiate cu Boiko Borisov, primind finanțare din partea unor oameni de afaceri locali. Modul în care a luat naștere această formațiune politică a influențat maniera în care GERB operează ca partid, făcând referire la „cultul personalității liderului”, la atitudinea paternalistă adoptată de Borisov față de popor, dar și la sentimentul de mândrie pe care liderul politic îl afișează ori de câte ori vorbește despre originile sale în clasa muncitoare. Potrivit lui Todorov, stilul lui Borisov ne amintește de Berlusconi sau de Putin.¹²

Așadar, victoria incontestabilă a GERB în fața socialiștilor la alegerile parlamentare din 2009 s-a datorat parțial performanțelor slabe înregistrate de cel mai mare partid politic aflat la guvernare până în acel moment și criticilor frecvente venite din partea oficialilor UE, parțial imaginii lui Borisov de „salvator al poporului bulgar” de la un parcurs care risca să se îndepărteze tot mai mult de valorile europene și campaniei electorale a GERB ce a venit ca un răspuns la nevoile reale ale societății bulgare, promovând însănătoșirea economiei naționale și eradicarea corupției. Succesul repurtat de GERB în iulie 2009 a atras după sine atât un val de așteptări imense din partea cetățenilor bulgari cu privire la creșterea nivelului de trai și combaterea corupției endemice, cât și o mare responsabilitate din partea noilor reprezentanți aleși de popor în îndeplinirea promisiunilor electorale.

Începând cu anul 2007, în Bulgaria au loc o serie de mișcări civice de protest împotriva amenințărilor la adresa mediului înconjurător, în particular împotriva construirii excesive din zonele protejate prin rețeaua europeană Natura 2000, aflate pe litoralul Mării Negre și în munți, împotriva cultivării organismelor modificate genetic, împotriva exploatării gazelor naturale prin fracturare hidrolică, împotriva Acordului comercial de combatere a contrafacerii (ACTA), în particular. După aderarea Republicii Bulgaria la Uniunea Europeană în 2007, a urmat o perioadă de boom imobiliar și extindere nereglementată, haotică, la limita legalității a lucrărilor de construcție în ariile protejate, fapt care a condus la distrugerea surselor de apă, a solurilor și a habitatelor naturale.¹³ Un caz celebru face referire la pitorescul sat Bansko și pădurile seculare de pini din Munții Pirin, sit aflat în Patrimoniul Mondial UNESCO, care au fost distruse pentru a construi o stațiune de ski, extinderea ilegală a construcțiilor în aria protejată depășind cu 50% proiectul aprobat inițial, conform unei investigații ulterioare.¹⁴

Apogeul protestelor de natură ecologistă a fost atins la 15 iulie 2012, când aproximativ 8000 de oameni au ieșit în stradă pentru a-și declara deschis opoziția față de decizia Adunării

Naționale de a modifica Legea Pădurilor, blocând traficul pe „Podul Vulturilor” și câteva intersecții aglomerate din centrul Sofiei.¹⁵ Potrivit protestatarilor, amendamentele votate de parlamentarii bulgari urmau să favorizeze despăduririle masive prin ridicarea limitelor impuse de lege și liberalizarea comerțului cu produse forestiere provenite din arii protejate. Potrivit *Novinite*, beneficiarul direct al acestei legi trecute rapid prin Parlamentul bulgar ar fi fost omul de afaceri Tseko Minev, care urma să defrișeze arii mari de pădure pentru a construi stațiuni de schi și alte obiective turistice. O zi mai târziu, Președintele bulgar Rosen Plevneliev și-a exercitat dreptul de veto și a întors legea la Parlament pentru continuarea dezbaterilor în vederea atingerii unui consens, însă protestele în stradă organizate de câteva ONG-uri ecologiste au continuat, ca urmare a determinării reprezentanților GERB de a trece controversata lege.¹⁶ Sub presiunea străzii și a manifestațiilor care riscau să ia o amploare din ce în ce mai mare, reprezentanții GERB au renunțat în cele din urmă la acele amendamente care ar fi afectat ariile naturale protejate.¹⁷ În analiza protestelor din anul 2012, Mariya Ivancheva, doctorandă în domeniile „Sociologie” și „Antropologie socială” la Universitatea Central Europeană din Budapesta subliniază că, în ciuda faptului că protecția mediului este o temă specifică noilor mișcări sociale și a sloganurilor inspirate din mișcarea americană *Occupy Wall Street*, participanții la protestele ecologiste nu contestă doctrina neoliberală și sistemul economic capitalist, ci maniera „orientală” de implementare a modelului occidental de organizare a societății de către elitele autohtone. Capitalismul din statele occidentale, cu parcursul său lin și firesc, este văzut în continuare ca un ideal, o soluție și nu o cauză a sărăciei, îndatorării și incertitudinii economice în care își desfășoară existența poporul bulgar. Declarându-se „anticomuniști”, protestatarii își manifestă deschis opțiunea pentru regimul politic care are la bază voința poporului: democrația.¹⁸

Potrivit Mariyei Ivancheva, motivațiile și implicit revendicările celor care au participat la mișcările de protest ce au avut ca miză generală salvagardarea mediului înconjurător nu au fost de ordin economic sau social, ci de natură civică. Tinerii din clasa de mijloc nu au denunțat, în cadrul protestelor din vara anului 2012, anumite măsuri concrete luate de Guvernul condus de Boiko Borisov, precum: privatizarea companiilor de stat, numeroasele disponibilizări din sectorul bugetar, înghețarea pensiilor și a salariilor, creșterea prețului utilităților, creșterea șomajului, scăderea nivelului de trai a populației, etc., ci derapajele antidemocratice ale guvernanților care au implicat încălcarea drepturilor și libertăților cetățenilor: dreptul de a fi informat și consultat public cu privire la anumite prevederi legislative cu un impact social major, dreptul la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.¹⁹

„La începutul anului 2013, Bulgaria, una dintre cele mai sărace țări din Uniunea Europeană, se confrunta cu perspective sumbre de viitor, ca urmare a măsurilor de austeritate [luate de Guvernul condus de Boiko Borisov], ratei ridicate de șomaj în rândul tinerilor, lipsei transparenței actului de guvernare și corupției rampante din rândul oficialilor guvernamentali.”²⁰ Măsurile de austeritate impuse de guvernanții bulgari, deși au reușit să mențină stabilitatea fiscală și să scadă deficitul bugetar de la nivelul de 2% din PIB în 2011 la 0,5% în 2012, au avut consecințe nefaste asupra nivelului general de trai al populației. Salariul mediu al vecinilor din sud se afla printre cele mai mici la nivelul Uniunii Europene, situându-se în jurul a 460 euro în februarie 2013. În contextul în care salariile și pensiile au fost înghețate, iar plățile guvernamentale către anumite companii private amânate, prețurile și cheltuielile cu utilitățile au cunoscut o creștere alarmantă în ultimii ani. Astfel, 85% din veniturile lunare ale unei familii bulgare mergeau în direcția asigurării necesităților de bază (utilități, hrană, transport, sănătate

și educație). Guvernul lui Borisov era văzut direct responsabil pentru traiul la limita subzistenței al populației, creșterea corupției, retorica autoritară și stagnarea economică. În aceste condiții, popularitatea de care se bucura Borisov și sprijinul partidului de centru-dreapta al „Cetățenilor pentru Dezvoltarea Democratică a Bulgariei” au început treptat să scadă, în mod special după decizia de a pune capăt proiectului care urmărea construirea centralei nucleare Belene, privit de cetățenii bulgari ca o soluție de a reduce costurile cu electricitatea și de a crea noi locuri de muncă.²¹

La 29 ianuarie 2013, au avut loc proteste în stradă în orașul Blagoevgrad, după ce cetățenii bulgari au observat că facturile de electricitate aveau un preț de două ori mai mare decât luna anterioară. Ca răspuns la sfidarea afișată de companiile private furnizoare de curent electric, care au declarat public că nu a fost vorba de nici o greșeală în calculul prețurilor, aplicarea de taxe suplimentare mai mari fiind justificată prin necesitatea recuperării prejudiciilor cauzate de furtul de energie electrică și neplata facturilor²², protestatarii au recurs la acte demonstrative de incendiere a facturilor. Treptat, nemulțumirea publică s-a răspândit și în alte orașe. La data de 17 februarie 2013, au avut loc proteste și la Sofia, cetățenii adunându-se în număr mare în fața Ministerului Economiei și a clădirii Parlamentului pentru a cere demisia Guvernului, în contextul majorărilor substanțiale a facturilor la căldură de către compania Toplofikatsiya Sofia, care deține monopolul în distribuția de agent termic în capitala Bulgariei.²³

Creșterea ilegală a prețului la curentul electric a fost pusă de protestatari pe seama monopolului format de cele trei companii private furnizoare de curent electric și lipsa intervenției Guvernului lui Borisov, care se făcea astfel vinovat de complicitate. Novinite.com, o agenție de știri din Sofia a clasificat protestele ca fiind „un strigăt de disperare împotriva sărăciei, monopolurilor și corupției.” Protestele din Sofia au dat naștere unei mișcări mai largi îndreptate împotriva Guvernului, care a strâns în stradă aproximativ 100000 de oameni, printre revendicări aflându-se nu numai scăderea prețurilor la utilități, desființarea cartelului format de cele trei companii private care controlau piața energiei electrice²⁴, dar și demisia Executivului bulgar. Atât pe fondul valului de acte sinucigașe care au avut loc la Varna și Veliko Târnovo din cauza sărăciei, a corupției, a pesimismului și a lipsei perspectivelor de viitor, cât și a ciocnirilor violente dintre protestatari și forțele de ordine din Sofia, Guvernul condus de Boiko Borisov a demisionat.²⁵ Decizia lui Borisov de a părăsi puterea a fost evaluată diferit de analiștii politici bulgari. Evgenii Dainov, analist politic și profesor în cadrul Noii Universități Bulgare a evaluat extrem de critic gestul șefului Executivului, considerând că momentul și modul în care Borisov a decis să renunțe la putere au lăsat impresia unui lider slab, indecis și incapabil să rezolve acele solicitări legitime ale protestatarilor. Kancho Stoychev, Președintele Asociației Gallup Internațional și expert politic în analiza procesului de tranziție din Balcani, a caracterizat gestul lui Borisov ca fiind singura mișcare corectă și înțeleaptă, având în vedere circumstanțele interne dificile cu care se confrunta Bulgaria și și-a exprimat încrederea că Borisov va continua să joace un rol influent în viața politică urmărind binele cetățenilor bulgari. Boriana Dimitrova și alți analiști politici au subliniat faptul că gestul lui Borisov a reflectat o bună intuiție asupra situației actuale și a luat prin surprindere politologii, partidele și chiar protestatarii, partidele de opoziție aflându-se într-o luptă continuă de legitimare care le-ar fi făcut astfel incapabile să ofere soluții rapide la criza sistemică actuală. Mariya Petkova, jurnalistă, a considerat că, deși mulți analiști s-au grăbit să interpreteze gestul lui Borisov ca o fiind o acceptare publică a înfrângerii, la baza lui ar sta, de fapt, un calcul politic cât se poate de perspicace și rațional, având în vedere apropierea alegerilor parlamentare și situația periculoasă în care partidul din care provine a fost pus, ca urmare a protestelor masive.²⁶

Mișcările de protest în stradă de la începutul anului 2013 au fost catalogate ca fiind o expresie a disperării cetățenilor de rând, fiind motivate prin sentimente de deprivare absolută sau relativă și orientate inițial exclusiv spre atingerea unor obiective de ordin social sau economic, care au fost asociate cu stângă politică tradițională. Printre revendicările de ordin economic invocate de protestatari s-au numărat: anularea contractelor cu companiile private furnizoare de energie electrică și naționalizarea acestora, punerea sub acuzare a acelor care se fac vinovați de situația creșterii ilegale a prețurilor facturilor la utilități, revizuirea facturilor la energia electrică cu participarea cetățenilor, deklasificarea contractelor care au avut ca obiect privatizarea companiilor de stat din ultimii douăzeci și patru de ani, revizuirea tuturor contractelor de concesiune pentru ultimii douăzeci și patru de ani, stoparea privatizării companiilor de stat.²⁷ Deyan Kyuranov, analist politic în cadrul Centrului de Strategii Liberale din Sofia a considerat că forța specială a protestului a fost chiar preeminența inițială a nemulțumirilor de ordin economic. Potrivit acestuia, protestatarii ar fi fost sfătuiți într-un mod total neinspirat să încerce să schimbe orientarea manifestației publice în direcția unei demonstrații de ordin politic, prăbușind astfel ceea ce a început ca o mișcare populară promițătoare. Perspectiva lui Deyan Kyuranov este susținută și de politologul Antony Galabov care este de părere că, în timp ce demonstrațiile inițiale au avut ca obiect facturile ridicate la utilități, cu speranța implicită că Borisov ar fi putut rezolva această situație, protestele au fost preluate ulterior de participanți cu un profil diferit, caracterizați prin interese de ordin corporatist. Politologul este de părere că revendicările protestatarilor care reclamau întregul sistem politic și natura tranziției la democrație au fost excesive, consecința directă fiind preluarea retoricii populiste de către partidele importante din Bulgaria pentru a putea fi privite ca aliate ale protestatarilor. Printre solicitările de ordin politic care ar putea fi catalogate ca fiind excesive se numără: ridicarea imunității parlamentarilor, stabilirea unei proceduri care să vizeze eliberarea din funcție a demnitarilor înaintea finalizării mandatului, stabilirea unui procent de 50% din cetățeni care să controleze activitatea instituțiilor de stat și deciziile actorilor politici importanți, etc.²⁸

În timp ce unii analiști politici au etichetat protestele din februarie 2013 ca fiind apanajul celor săraci și lipsiți de posibilități financiare, alții au fost de părere că, în spatele tulburărilor timpurii au stat reprezentanți ai clasei de mijloc, care au organizat primele demonstrații din Sandanski și Blagoevgrad.²⁹ Philippe Autié, ambasadorul francez în Republica Bulgaria la acel moment, a fost de părere că protestele au avut la bază lipsa de încredere a cetățenilor în elite, la modul general și în clasa politică, în mod particular, precum și frecvența imixtiune lipsită de transparență a companiilor private în treburile publice, conferind astfel un sens negativ procesului de tranziție după 1989. Antropologul politic și jurnalistul Dostena Lavern a apreciat că „Realitățile sociale și politice din Bulgaria reflectă situația care se regăsește și în celelalte țări membre UE”, motivațiile care au stat la baza protestului fiind legate de tendințele negative existente la nivelul Uniunii Europene, printre care amenințarea pe care o reprezintă neoliberalismul financiar la adresa fundamentelor democratice ale statelor.

Imediat după demisia lui Borisov din februarie 2013, a fost numit un Guvern interimar, următoarele alegeri parlamentare fiind programate pentru luna mai 2013. În urma alegerilor, partidul „Cetățeni pentru Dezvoltarea Democratică a Bulgariei” (GERB) a obținut cele mai multe voturi și implicit locuri în Adunarea Națională, fără a câștiga însă o majoritate absolută. Din acest motiv, GERB a format o coaliție de guvernare cu Partidul Socialist Bulgar (BSP), partidul minorității turce, Mișcarea pentru Drepturi și Libertăți și partidul de extremă-dreapta Ataka, coaliție care l-a nominalizat pe Plamen Oresharski, tehnocrat socialist, ca Prim-minis-

tru. Înainte ca Oresharski să își poată forma propriul Guvern, un nou val de proteste a izbucnit la 14 iunie 2013, ca urmare a deciziei socialiștilor și a minoritarilor turci de a-l numi pe deputatul Delyan Peevski în funcția de șef al unității anticorupție DANS, Agenția Națională de Securitate, în absența oricărei dezbateri. Peevski, despre care mass-media bulgară scria că s-ar fi aflat în spatele unuia dintre cele mai mari trusturi de media din Bulgaria (care deținea marea majoritate a televiziunilor și a ziarelor) și a cărui mamă conducea loteria de stat, era cunoscut pentru legăturile sale cu elementele corupte și criminale din Bulgaria.³⁰ Un articol din Reuters relatează că, la data de 14 iunie 2013, aproximativ 10000 de protestatari care scandau „demisia” (ostavka) și „mafia” (mafia), s-au adunat în fața clădirii Guvernului de la Sofia, solicitând retragerea numirii într-o funcție publică a mogulului Peevski. Potrivit aceleiași publicații, guvernele postcomuniste din Bulgaria au dezamăgit opinia publică din cauza numeroaselor legături reciproc avantajoase dintre politicieni și oameni de afaceri, descurajând investițiile străine și menținând țara atât sub supravegherea strictă a UE prin intermediul Mecanismului de Cooperare și Verificare, cât și în afara spațiului Schengen.³¹ #DANSwithme a fost simbolul protestelor îndreptate împotriva Guvernului Oresharski, principalul instrument de mobilizare prin intermediul rețelelor de socializare și cea mai importantă platformă online de comunicare.³²

Deși Parlamentul bulgar a anulat nominalizarea controversată a deputatului Delyan Peevski la conducerea Agenției Naționale de Securitate (DANS), protestele inițiale s-au transformat rapid într-o mișcare antiguvernamentală care cerea demisia Primului-ministru socialist Plamen Oresharski. În timpul protestelor care au continuat în vara lui 2013, un grup de protestatari și-a exprimat resentimentele față de clasa politică, dar și mulțumirea pentru sprijinul manifest al ambasadurilor Philippe Autié și Matthias Hoepfner în vederea delimitării factorului politic de cel economic, prin reinterpretarea celebrei picturi a lui Eugène Delacroix, „Libertatea conducând poporul”, femeia, simbolizând Libertatea, purtând în brațe un steag bulgar.³³ În articolul „Ideologie și mișcări sociale. O analiză comparativă a protestelor care au avut loc în anul 2013 în Bulgaria, Ungaria și România”, Diana Mărgărit subliniază nemulțumirea cetățenilor bulgari cu privire la anumite decizii ale reprezentanților puterii luate sub presiunea străzii (demisia lui Borisov sau anularea controversatei nominalizări a deputatului Delyan Peevski la conducerea Agenției Naționale de Securitate (DANS) de Parlamentul bulgar), atâta timp cât corupția și ineficiența actului guvernamental rămân constante ale vieții politice. În acest context, intelectualii, jurnaliștii, juriștii și politicienii au elaborat „Carta 2013”, varianta bulgară a faimoasei Cărți 77, un document anticomunist, care milita pentru reforma judiciară. „În ciuda numeroaselor lipsuri, carta sublinia nevoia reală a societății civile de a lupta împotriva corupției și a deciziilor nedemocratice ale guvernanților, așa cum însăși Uniunea Europeană recomandă statelor membre”.³⁴ Președintele Rosen Plevneliev, alți oficiali UE și ai statelor membre, inclusiv comisarul UE pentru justiție, Viviane Reding și-au exprimat sprijinul pentru cauza protestelor și simpatia față de protestatari. Ivan Krastev, președintele Centrului pentru Studii Liberale din Sofia este de părere că, în opoziție cu Grecia, unde oamenii au manifestat împotriva UE văzută ca motor principal al măsurilor de austeritate, bulgarii consideră Bruxelles-ul „un aliat natural”. Prin urmare, oficialii de la Bruxelles sunt chemați să se alătore protestatarilor în lupta împotriva elitelor corupte.³⁵

În același articol publicat de Inter Press Service, o agenție de știri, Claudia Ciobanu subliniază tineretea participanților la proteste, care provin în mare parte din zonele urbane, bucuria cu care aceștia trăiesc experiența nouă a acțiunii stradale și creativitatea care rezultă din costumația colorată, caracterul adesea teatral al manifestațiilor, apelul la noile tehnologii de

comunicare pentru difuzarea mesajelor cu caracter politic și diversitatea acțiunilor prin care tinerii se adresează clasei politice, în lipsa unui răspuns din partea Guvernului. Pentru a reflecta dorința de a trăi într-o democrație funcțională, în care să existe o demarcație clară între politicieni, oameni de afaceri și crima organizată din Bulgaria, protestatarii s-au adunat în fiecare dimineață în centrul Sofiei „pentru a servi o cafea cu parlamentarii” și au revenit pe străzi seara, pentru marșuri de protest mai ample și spectacole mai elaborate.³⁶

Protestele care s-au făcut remarcate prin durata lungă de timp, participarea largă, caracterul pașnic și creativitatea abordărilor au luat o turnură violentă la data de 23 iulie 2013, când protestatarii au înconjurat clădirea Adunării Naționale, iar parlamentarii, aflați într-o sesiune extraordinară pentru a vota amendamente la Legea bugetului, au rămas blocați în interior. Atunci când membrii Adunării Naționale au încercat să părăsească clădirea într-un autobuz alb, au avut loc ciocniri între protestatari și forțele de ordine, protestatarii fiind nevoiți să își petreacă restul nopții în clădire, până dimineața, când forțele de ordine au utilizat forța pentru a crea un culoar printre protestatari și a permite evacuarea clădirii.³⁷

În timpul vacanței parlamentare protestele au cunoscut o slabă participare, numărul protestatarilor crescând constant începând cu luna septembrie, după reluarea activității parlamentare. La data de 8 octombrie, Curtea Constituțională i-a permis lui Peevski să-și reia mandatul de deputat. Ca răspuns la decizia Curții Constituționale, studenții au ocupat cea mai mare sală de lectură a Universității din Sofia și, la data de 23 octombrie 2013, au început cele trei luni de ocupație a universității în sprijinul protestatarilor, timp în care cursurile au fost suspendate.³⁸

Printre revendicările mișcării studențești intitulate „Occupy Bulgaria” s-au regăsit: demisia Guvernului Oresharski, ca urmare a deciziilor controversate, a lipsei de transparență a actului guvernamental și a acuzațiilor de corupție care pluteau asupra membrilor Executivului bulgar, organizarea de alegeri anticipate, diminuarea disparităților dintre bogați și săraci, reforma Codului electoral care să prevadă reducerea numărului de parlamentari și facilitarea destituirii din funcție a unui parlamentar care nu își duce la bun sfârșit atribuțiile încredințate de cetățeni.³⁹

Totodată, artiștii și actorii autohtoni s-au implicat în protestele îndreptate împotriva Guvernului Oresharski. Pe lângă reinterpretarea celebrei picturi a lui Eugène Delacroix din iulie 2013, au fost realizate și alte reprezentații publice. Producătorii emisiunii televizate „Lords of the Air” au lansat 240 de baloane (numărul parlamentarilor bulgari), care erau personalizate cu poze ale premiului „sconcsul de aur”. Realizatorii emisiunii îi ridiculizează în acest mod pe cei care dețin afaceri dubioase. În plus, în luna decembrie 2013, actorii au organizat, în fața clădirii Parlamentului, o procesiune funerară asemănătoare celei din piesa lui Alexander Morfov, „Viața este frumoasă”. Participanții la procesiune au strigat „Să îngropăm moralitatea politică bulgară”, în timp ce țineau un priveghi și citeau necrologul Guvernului Oresharski.⁴⁰

Protestele îndreptate împotriva Guvernului Oresharski au cunoscut creșteri și descreșteri în intensitate până la data de 23 iulie 2014, când Primul-ministru bulgar s-a declarat învins și și-a prezentat demisia.⁴¹

Nevena Borisova, jurnalist bulgar care lucrează pentru Global Voices, a declarat că protestele care au avut loc în Bulgaria în ultimii ani „pot fi privite ca o revoluție morală împotriva corupției, nepotismului și oligarhiei. Ele pot fi legate de tendințele globale de nemulțumire față de elitele politice și anumite grupuri economice.”⁴²

Deși unii analiști politici au considerat că protestele nu au reușit să schimbe prea mult peisajul politic, prin revendicările care au vizat în principal demisia Guvernului, organizarea de alegeri anticipate și introducerea standardelor morale în politică, agenția de știri Novinite

din Sofia a fost de părere că „acestea sunt importante pentru avansarea societății bulgare și pot servi drept lecții de democrație.”⁴³

România

Mișcările sociale din România anilor 2012–2018 fac parte din noua cultură urbană, fiind asociate stilului de viață al tinerilor educați care pledează pentru transparentizarea actului politic și necesitatea ca funcțiile publice să fie ocupate de oameni integri. Aceste fenomene sociale autohtone au îmbrăcat diverse forme de manifestare, printre care amintim: petiții adresate aleșilor țării, marșuri de protest, blocarea temporară a unor drumuri și bulevarde în timpul marșurilor, întâlniri cu reprezentanții puterii, mesaje creative scrise pe pancarte și bannere, proiectarea de mesaje pe clădiri, mesaje cu o „agresivitate simbolică”⁴⁴ transmise pe Facebook liderilor politici și preluate mai departe de televiziuni, ocuparea simbolică a piețelor din cele mai mari orașe și coregrafii umane cu o simbolistică aparte.

Spre deosebire de alte foste țări socialiste, tranziția economică din România a durat mai mult decât a fost estimat inițial și a implicat costuri sociale semnificativ mai mari.⁴⁵ Conform unei analize realizate de Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) în anul 2011, Polonia și Ungaria au înregistrat creșteri economice remarcabile la finalul anului 2000, în timp ce PIB-ul României a devansat nivelul celui înregistrat în 1989 abia în anul 2005.⁴⁶ Comparativ cu alte țări din regiune, perioada de creștere relativă și bunăstare a României a fost mai scurtă (2004–2008), o mare parte a acestei creșteri fiind bazată pe consum, stimulat de politicile relaxate de creditare și sumele de bani trimise în țară de românii aflați la muncă în străinătate. Din rațiuni electorale, Guvernele conduse de Călin Popescu-Tăriceanu și, ulterior, de Emil Boc (perioada 2007–2009), au ignorat semnalele crizei economice globale, continuând să promoveze o politică fiscală care a accentuat deficitul bugetar.⁴⁷ Drept consecință, pe fondul crizei financiare globale, la sfârșitul anului 2009, România a înregistrat o scădere cu 7,1% a PIB-ului, comparativ cu 2008. Similar, nivelul investițiilor străine directe a scăzut de la peste 13 miliarde de dolari în 2008, la 4,9 miliarde în 2009, conform aceleiași analize realizate de BERD.⁴⁸

De abia la începutul anului 2010, președintele Traian Băsescu și Guvernul Boc au recunoscut public că România intrase în criză economică și au recurs la împrumuturi externe de la Fondul Monetar Internațional (FMI) și alte instituții financiare europene, care au fost condiționate de adoptarea unor politici de restructurare foarte dure. În aceste condiții, Guvernul Boc a luat o serie de măsuri extreme de austeritate, printre care: adoptarea impozitului forfetar, tăierea salariilor personalului bugetar cu 25%, mărirea TVA-ului de la 19% la 24% etc., alături de restructurarea sectorului de stat prin concedieri masive. În aceste condiții, veniturile populației și consumul au scăzut semnificativ, iar sărăcia și discrepanțele sociale s-au accentuat simțitor.⁴⁹ Potrivit unui sondaj al Centrului de Sociologie Urbană și Regională – CURS, la sfârșitul anului 2011, două treimi dintre respondenți susțineau că veniturile gospodăriei îi situează sub limita unui trai decent. Totodată, 49% dintre persoanele intervievate afirmă că o duc mai prost comparativ cu un an în urmă, iar 10% că o duc mult mai prost, în timp ce aproximativ o treime dintre respondenți (32%) considerau că o duc la fel ca anul trecut, iar 8% susțineau că o duc mai bine sau mult mai bine comparativ cu anul trecut. În termeni generali, același sondaj CURS evidențiază faptul că 84% dintre intervievați considerau că lucrurile în România merg într-o direcție greșită și doar 11% susțineau că direcția este bună.⁵⁰

Pe fondul măsurilor de austeritate de o duritate nemaîntâlnită până la acel moment, a organei liderilor politici și a absenței unei strategii adecvate de comunicare cu cetățenii, PDL a scăzut în preferințele electoratului de la aproximativ 32% la alegerile parlamentare din noiembrie 2008, la 19% în decembrie 2011, potrivit unui sondaj CURS realizat înaintea protestelor din 2012. Nici alte instituții publice nu stăteau mai bine la capitolul încredere: doar 6% dintre respondenți aveau încredere multă și foarte multă în Parlament, în timp ce doar 7% dintre cei intervievați aveau încredere multă și foarte multă în partidele politice. Singurele instituții care se bucurau de încrederea a mai mult de jumătate dintre respondenți erau biserica (74% încredere multă și foarte multă) și armata (58% încredere multă și foarte multă).⁵¹

La începutul anului 2012, Raed Arafat, fondatorul Serviciului Mobil de Urgență, Reanimare și Descarcerare și subsecretar de stat în Ministerul Sănătății, își manifesta deschis opoziția cu privire la un proiect de lege asumat de Guvernul condus de Emil Boc, care ar fi liberalizat accesul firmelor private pe piața serviciilor medicale de urgență. La data de 9 ianuarie 2012, în cadrul unei intervenții telefonice la Realitatea TV, președintele Traian Băsescu a înoculat ideea potrivit căreia Raed Arafat ar trebui să își prezinte demisia din Guvern dacă își menține opoziția față de proiectul Legii sănătății, ceea ce fondatorul SMURD a și făcut în ziua următoare. Cetățenii au interpretat demisia forțată a lui Raed Arafat ca un gest care ascundea în subsidiar dorința decidenților politici de a desființa serviciile medicale de urgență din România. Acest fapt a generat valuri de proteste în stradă care au început la data de 12 ianuarie 2012 în Târgu Mureș (aproximativ 1500-3000 de oameni) și ulterior în București și alte orașe din țară. Protestele din Piața Universității (București) au atins punctul culminant în zilele de 15-16 ianuarie, când au avut loc altercații între câteva grupuri de suporteri ai echipelor de fotbal și forțele de ordine, care au degenerat în confruntări violente, soldate cu răniți, distrugeri ale mobilierului urban, incendierea unor chioșcuri de presă și numeroase rețineri. Acțiunile de protest au scăzut din intensitate, o dată cu reîntoarcerea lui Raed Arafat în poziția ocupată în cadrul Ministerului Sănătății și căderea Guvernului condus de Emil Boc la data de 6 februarie 2012.

Conform sociologului Cătălin Augustin Stoica, deși românii au avut numeroase motive de nemulțumire până la episodul Arafat (tăierile salariale și concedierile din sector bugetar, nivelul mic al pensiilor și impozitarea acestora, creșterea TVA-ului, scăderea dramatică a veniturilor, raționalizarea asistenței sociale, corupția din sectorul bugetar, etc.), cetățenii nu s-au solidarizat pentru a-și exprima public nemulțumirea față de politicile promovate de Traian Băsescu și Guvernul Boc. Intervenția telefonică a Președintelui Băsescu din data de 9 ianuarie 2012 și demisia ulterioară a lui Raed Arafat au constituit cele două elemente care au permis convergența nemulțumirilor și a sentimentelor de frustrare ale opiniei publice cu privire la situația economică și politică din țară. Atacul lui Traian Băsescu la adresa subsecretarului de stat Raed Arafat a fost picătura care a umplut paharul, cetățenii considerând că președintele în funcție a încălcat pragul simbolic al decenței și suportabilității.⁵²

Gradul scăzut de mobilizare al românilor la aceste prime acțiuni de protest care au fost scânteia ce a declanșat valul ulterior de demonstrații în stradă din 2013, 2015 și 2017 a constituit unul dintre principalele motive pentru care sociologi precum Cătălin Augustin Stoica au înscris aceste proteste în categoria comportamentelor colective, alături de slaba organizare, lipsa liderilor formali și a unui program asumat, dinamica extrem de complexă, etc. Participarea relativ scăzută la protestele din ianuarie 2012, spre deosebire de cele din iunie 1990 poate fi explicată prin condițiile meteorologice nefavorabile și gradul mare de fragmentare socială, pe fondul unei neîncrederi sociale generalizate atât în instituțiile publice, cât și în ceilalți semenii.⁵³

Un alt aspect care se impune a fi menționat cu privire la evenimentele din ianuarie 2012 este faptul că marea majoritate a protestatarilor nu a contestat modelele democrației reprezentative și sistemului capitalist monetarist, așa cum acestea au fost implementate în statele occidentale, ci varianta autohtonă, națională a acestor modele politice și economice. Concret, protestarii au denunțat deficitul de democrație care rezulta din atitudinea autoritară și sfidătoare la adresa cetățenilor afișată de reprezentanții puterii, politicianismul, corupția, practica guvernării prin asumarea răspunderii guvernamentale sau prin decret prezidențial, intenția de a comasa alegerile locale cu cele parlamentare, etc. În același sens au fost condamnate practicile „capitalismului de cumetrie” (expresie care îi aparține fostului președinte Ion Iliescu) existente în România, care făceau referire la accesul la banii publici prin intermediul legăturilor corupte de tip informal, deturnarea resurselor statului către „firme de casă” ale politicienilor aflați la putere, obținerea de foloase și avantaje de ordin economic prin practici corupte, aplicarea strategiilor de intimidare de persoanele aflate în funcții publice-cheie, etc. Toate aceste practici ilegale au condus la scăderea nivelului general de trai al populației, scăderea veniturilor, creșterea disparităților sociale dintre săraci și bogați și a polarizării sociale și economice.⁵⁴

Interesantă este și perspectiva sociologului Alfred Bulai, care analizează cele două spații distincte ce s-au conturat în cadrul protestelor din luna ianuarie 2012, cu „o funcționalitate, un public și o tematică diferite.”⁵⁵ Pentru început, zona de la Teatrul Național, spre deosebire de cea de la Arhitectură, a fost mult mai generoasă ca spațiu de manifestare, deschidere, poziționare în trepte și grad de iluminare publică, fapt care a asigurat o expunere mediatică mai mare și o accentuare a efectului dramatic al protestelor.⁵⁶ În continuare, eterogenitatea participanților la proteste (pensionari, casnice, șomeri, elevi, studenți, oameni ai străzii, intelectuali și ultrași) s-a structurat în două lumi diferite de protest. În spațiul de la Teatrul Național, majoritatea era reprezentată de oameni peste 40-45 de ani, în timp ce, la Arhitectură se aflau mai degrabă tineri (studenți, ultrași, ONG-iști), ambele zone respingând însă orice legătură explicită cu politicul.⁵⁷ Totodată, motivațiile participării la protest au fost de ordin economic și social pentru marea majoritate a oamenilor prezenți în zona Teatrului Național (scăderea nivelului de trai, nivelul mic al pensiilor și al veniturilor, șomajul, etc.), în timp ce protestarii din zona Arhitecturii au avut motivații de ordin politic (drepturile și libertățile civile, denunțarea climatului politic și economic nesănătos, respingerea comasării alegerilor locale cu cele parlamentare, teme specifice noilor mișcări sociale – protecția mediului, drepturile femeilor etc.).⁵⁸ În plus, spațiul de la Teatrul Național a avut o componentă vizuală mult mai puternică prin bannere, pancarte, steaguri, coli A4 cu mesaje sugestive, în timp ce zona de la Arhitectură a implicat o componentă sonoră mult mai importantă prin diverse texte, sloganuri și melodii creative.⁵⁹

La sfârșitul lunii august 2013, Guvernul condus de social-democratul Victor Ponta a uitat promisiunile electorale făcute în timpul campaniei electorale aferente alegerilor parlamentare din 2012 și a luat decizia de a aproba și de a trimite la dezbateri și vot în Parlament proiectul de lege privind unele măsuri aferente exploatării minereurilor auro-argentifere de la Roșia Montană, care ar fi conferit companiei Roșia Montană Gold Corporation dreptul de a expropria forțat locuitorii care ar fi refuzat să își vândă casele și terenurile și ar fi stabilit anumite termene până la care autoritățile statului erau obligate să acorde toate aprobările necesare demarării proiectului, indiferent de posibilele încălcări ale legislației naționale sau a hotărârilor judecătorești. Dacă acest proiect ar fi fost aprobat de Parlament, la Roșia Montană ar fi luat naștere cea mai mare exploatare minieră din Europa, care ar fi folosit 12000 de tone de cianuri anual pentru a produce 300 de tone de aur și 1600 de tone de argint pe o perioadă de 17

ani. În ciuda faptului că proiectul prevedea crearea a 2300 de locuri de muncă în faza de construcție și alte 900 în faza de exploatare propriu-zisă, ar fi distrus trei sate, patru munți, numeroase situri arheologice care datează de pe vremea romanilor⁶⁰, iar bunurile obținute ar fi fost deținute de compania canadiană, statului român revenindu-i exclusiv o redevență de 6%, conform informațiilor furnizate de Rise Project.⁶¹ Compania canadiană Gabriel Resources, acționarul majoritar în cadrul Roșia Montană Gold Corporation, firma care ar fi inițiat proiectul cu același nume ar fi obținut, fără licitație, o licență de exploatare a aurului în zonă încă din anul 2000. Cu toate acestea, timp de treisprezece ani, compania nu a reușit să obțină toate aprobările necesare demarării proiectului din cauza imposibilității de a se conforma legislației de mediu din România.⁶²

Ca urmare a suspiciunilor care pluteau asupra guvernanților cu privire la servirea intereselor private ale companiei Roșia Montană Gold Corporation și pe fondul neîncrederii generalizate în clasa politică, au avut loc proteste în stradă la data de 1 septembrie 2013, când ONG-urile de mediu au reușit să mobilizeze câteva mii de oameni prin intermediul rețelelor online de socializare.⁶³ În cea de-a treia săptămână consecutivă de proteste, numărul participanților a ajuns la 20000 în București și alte câteva mii în țară.⁶⁴ La acel moment, demonstrațiile în stradă care au avut același caracter eterogen, structură orizontală și lipsă a liderilor formali ca și anul precedent, nu au mai putut fi ignorate de televiziunile naționale de știri puternic finanțate de compania canadiană.⁶⁵

Claudiu Crăciun, analist politic și participant la proteste, atrăgea atenția asupra faptului că demonstrațiile în stradă nu luptă numai pentru simpla cauză de mediu, ci și pentru respectarea unor drepturi fundamentale, printre care dreptul la proprietate și dreptul la un patrimoniu cultural ce aparține generațiilor care vor veni și întregii lumi. În aceeași intervenție, Claudiu Crăciun a criticat practicile corupte ale clasei politice actuale, care se bucură de o susținere largă din partea unei mass-media aservite intereselor politice și a pledat pentru introducerea unei componente participative în procesul democratic din România.⁶⁶ Față de cauza protestelor și-au manifestat public sprijinul o serie de personalități politice și istorice printre care: Vladimir Tismăneanu, Princesesa Margareta a României, Crin Antonescu, Renate Weber. Sub presiunea străzii, Guvernul a decis în cele din urmă să renunțe la proiect.

Potrivit sociologului și politologului român Sebastian Lăzăroiu, anul 2015 a fost marcat de inițiative legislative și proiecte de lege care au urmărit acordarea de privilegii suplimentare atât parlamentarilor, cât și altor categorii speciale de votanți, spre nemulțumirea opiniei publice.⁶⁷ Astfel, la data de 1 ianuarie 2015, pensiile din sistemul public au fost majorate cu 5%, iar indemnizațiile pentru persoanele cu handicap cu 16%, salariul minim pe economie ajungând la pragul de 975 lei. Totodată, la 16 iunie 2015, Plenul reunit al Senatului și Camerei Deputaților a aprobat proiectul privind pensiile speciale ale parlamentarilor, cu 303 voturi pentru, 124 împotriva și două abțineri. Potrivit acestui proiect, un parlamentar care a avut un singur mandat se va bucura de o pensie de aproximativ 1500 lei, în timp ce pensia unui parlamentar care a avut trei mandate se va situa în jurul a 4000 lei. Ca și când nu era suficient, la 30 iunie 2015, Plenul Camerei Deputaților, în calitate de for decizional, a adoptat proiectul de lege privind pensiile militare de stat, care prevede că baza de calcul folosită pentru stabilirea pensiei militare de stat este media tuturor veniturilor brute realizate în șase luni consecutive, din ultimii cinci ani de activitate. La 1 octombrie 2015, a urmat personalul din sistemul public sanitar, precum și personalul din cadrul Institutului Național de Expertiză Medicală și Recuperare a Capacității de Muncă și al serviciilor teritoriale de expertiză medicală aflate în subordinea

caselor teritoriale de pensii ale căror salarii de bază/de încadrare au fost mărite cu 25%. În continuare, o ordonanță de urgență adoptată în ultima ședință a Executivului Victor Ponta prevedea majorarea salariilor personalului din sistemul de sănătate cu 25% și cele ale tuturor bugetarilor cu 10%, începând de la 1 decembrie 2015.⁶⁸ În acest context, Sebastian Lăzăroiu atrăgea atenția asupra necesității limitării acordării de pensii speciale, pe fondul creșterii deficitului la fondul de pensii, care este acoperit din bugetul de stat și al unui număr din ce în ce mai mic de contribuitori în raport cu numărul beneficiarilor.⁶⁹

În noaptea de 30 octombrie 2015, a avut loc un grav incendiu în incinta clubului Colectiv, situat într-o fostă hală a fabricii Pionierul din sectorul 4. Incendiul s-a declanșat în timpul concertului trupei Goodbye to Gravity, cu ocazia lansării noului album intitulat „Mantras of War”.⁷⁰ În urma cercetărilor efectuate, a rezultat faptul că focul ar fi fost provocat de materialele pirotehnice utilizate în timpul concertului, ce au dus la aprinderea buretelui antifonant realizat din poliuretan – un material ușor inflamabil, care se regăsea pe stâlpii interiori ai clădirii, pereți și tavan. Flăcările s-au extins extrem de repede în tot clubul, generând panică în rândul participanților la concert, care s-au grăbit să evacueze clădirea utilizând singura ieșire existentă. În urma tragediei, și-au pierdut viața 64 de tineri: 27 au murit în incendiu, 25 în spitalele din țară și 12 în cele din străinătate⁷¹, iar 186 de persoane au fost rănite, dintre care 146 au fost spitalizate.⁷² A fost catalogat ca fiind cel mai grav incendiu care a avut loc într-un club de noapte din România⁷³ și cel mai grav accident național după Revoluția din 1989⁷⁴. Amploarea evenimentului a determinat Ministerul de Interne să instituie Planul roșu de intervenție, iar Guvernul României a decretat trei zile de doliu național: 31 octombrie-2 noiembrie.

Potrivit primelor date ale anchetei deschise după incendiul la clubul Colectiv, localul nu avea o amenajare interioară care să permită utilizarea de materiale pirotehnice, având în vedere prezența materialelor ușor inflamabile pe stâlpii de susținere, pereți și tavan, folosite cu scop de antifonare, în mod ilegal, pentru evitarea costurilor suplimentare. Totodată, clubul nu deținea toate autorizațiile de funcționare de la Inspectoratul pentru Situații de Urgență și nici suficiente căi de evacuare în caz de urgență, la momentul concertului aflându-se în club un număr de tineri care depășea cu mult limita permisă de suprafața localului.⁷⁵ Ca urmare a neregulilor înregistrate, cei trei proprietari ai clubului Colectiv au fost arestați preventiv pentru 30 de zile, sub acuzația deucidere și vătămare corporală din culpă.⁷⁶

Incendiul de la clubul Colectiv, soldat cu moartea a 64 de tineri, a fost evenimentul cu o încărcătură emoțională și simbolică aparte care a scos românii din nou în stradă. La data de 1 noiembrie 2015, aproximativ 8000 de persoane au participat la un marș de comemorare a victimelor incendiului în Piața Universității din București, ulterior mulțimea îndreptându-se către locul tragediei, unde se mai aflau alte 2000 de persoane venite să aducă un ultim omagiu celor dispăruți.⁷⁷

Ca urmare a declarației primarului sectorului 4 Cristian Popescu Piedone potrivit căreia nu are ce să-și reproșeze, pentru că, din punctul de vedere al Primăriei, clubul Colectiv funcționa legal, a fost organizat un miting pentru demiterea acestuia, la data de 3 noiembrie 2015, în același loc devenit simbolic: Piața Universității.⁷⁸ Declarația sfidătoare a primarului venea după episodul introducerii pensiilor speciale pentru parlamentari din iunie 2015 și la nici două săptămâni distanță de la moartea polițistului Bogdan Gigină, care ar fi survenit în urma respectării ordinelor fostului ministru de Interne Gabriel Oprea, ce ar fi impus deplasarea cu o viteză ridicată, neadaptată condițiilor de vizibilitate redusă determinată de lăsarea întunericului și de fenomenele meteo nefavorabile. Așadar, declarația lui Piedone a fost picătura ce a umplut pa-

harul, depășind nivelul maxim de toleranță și suportabilitate fixat de cetățeni, care au primit astfel un imbold pentru a-și exprima public nemulțumirea cu privire la corupția, aroganța și sfidarea clasei politice.

Demonstrația de protest a durat aproximativ 8 ore și a strâns 25000 de participanți, care au strigat lozinci precum: „Peste tot corupție, nicăieri justiție”, „Toate partidele, aceeași mizerie”, „Vrem spitale, nu catedrale”, „Colectiv” și au cerut demisia lui Victor Ponta, a lui Gabriel Oprea și a lui Cristian Popescu Piedone. Concomitent, au avut loc proteste care au strâns câteva mii de participanți și în alte orașe din țară: Brașov, Iași, Ploiești, Alba Iulia, Miercurea Ciuc. Mesajul central al protestelor a fost: „Corupția ucide”.⁷⁹ Deși primarul Sectorului 4, Cristian Popescu Piedone și Guvernul Ponta și-au prezentat demisia ziua următoare, protestele au continuat în număr impresionant în capitală și alte orașe din țară și din străinătate până la desemnarea tehnocratului Dacian Cioloș în funcția de Prim-ministru, la data de 10 noiembrie 2015.

La începutul lunii februarie 2017, un alt proiect de lege al Guvernului, condus de această dată de social-democratul Sorin Grindeanu, a aprins România și a generat cele mai ample mișcări de protest anticorupție după 1989. Dincolo de faptul că decizia Guvernului de a reglementa prin ordonanță de urgență amnistia și abuzul în serviciu urmărea salvarea unor lideri politici importanți condamnați pentru corupție sau abuz în serviciu, un alt element care a atras atenția opiniei publice a fost momentul în care Guvernul a luat această decizie: „noaptea, ca hoții”, așa cum au susținut protestatarii, pentru a evita astfel orice dezbateri publică. Evenimentul care a declanșat protestele în stradă a fost vizita inopinată a Președintelui Iohannis la sediul Guvernului pentru a împiedica adoptarea acesteia. Opoziția fermă a președintelui României, procurorului general, procurorului șef al Direcției Naționale Anticorupție, Consiliului Superior al Magistraturii, diverșilor ambasadori acreditați în România, coroborată cu lipsa unei poziții clare a Guvernului pe tema OUG 13 au amplificat emoția colectivă și au scos în stradă, în capitală și alte orașe din țară, sute de mii de români, timp de câteva săptămâni. Într-un final, Guvernul a renunțat la ordonanța de urgență, iar ministrul justiției Florin Iordache și-a prezentat demisia, deși era în continuare convins de faptul că nu i se poate imputa nici o vină din punct de vedere tehnic.

Se impune să punctăm faptul că participanții la marșurile de protest, în general tineri și persoane până în 50 de ani, cu un nivel superior de educație (40%) și mediu (30%), provenind din mediul urban, angajați preponderent în mediul privat (74%) sau studenți (11%)⁸⁰, au fost dominați de sentimentul pozitiv al solidarității și nu de furie sau revoltă la adresa guvernanților, fapt care a menținut caracterul relativ pașnic al demonstrațiilor, singura excepție fiind episoadele de ciocniri violente între ultrași și forțele de ordine. Totodată, mișcarea de protest din România anulului 2017, prin amploarea manifestațiilor, gradul exemplar de mobilizare a cetățenilor, creativitatea participanților reflectată atât la nivelul alegerii mesajelor, inclusiv prin apelul la rime scurte și ușor de reținut: „Ați reușit... Ne-ați unit!”, „Noaptea hoții/Votează ca mafioții”, „Zi de zi/Aici vom fi”, „Să vă fie frică/Poporul se ridică”, cât și în ceea ce privește opțiunea pentru acele canale de transmitere menite să atragă atenția publicului larg (proiectarea de mesaje sugestive pe clădirile din zonă, marea de lumini albe din Piața Victoriei creată cu ajutorul lanternelor telefoanelor mobile, formarea tricolorului și a steagului UE – simbol al atașamentului protestatarilor față de normele și valorile europene)⁸¹ au constituit o sursă de inspirație pentru demonstrațiile publice care au avut loc în alte capitale europene. Viziunea asupra Uniunii Europene ca „aliat” în lupta împotriva corupției și a „capitalismului de cumeetrie” a fost subliniată și prin scandarea lozincii „Europe, stand up with us to defend justice”.

Concluzii

În opinia noastră, mișcările sociale recente care au avut loc în Republica Bulgaria și România, ar trebui studiate atât în contextul politic și economic național particular, ceea ce am și înțeles în paginile anterioare, cât și într-un cadru regional, mai amplu, de contestare a modelelor democrației reprezentative și sistemului capitalist monetarist promovate de statele occidentale.

Andrei Țăranu este de părere că „aceste demonstrații pot fi considerate și ca parte a unui fenomen global de contestare a modelului societal și politic contemporan. Desigur, demonstrațiile au îmbrăcat o multitudine de forme în întreaga lume, ele fiind adaptate la societățile unde au izbucnit. Este însă imposibil ca aceste proteste să fie privite ca fenomene distincte și izolare de la societate la alta. Fenomenul de contagiune de care vorbește Charles Tilly⁸² a avut loc nu numai datorită noilor tehnologii ci și datorită faptului că statele se confruntă cu probleme sociale și politice tot mai asemănătoare.”⁸³ Între elementele globale ale protestelor, politologul evidențiază criza politico-economică determinată de prăbușirea capitalismului monetarist de tip friedmanian.

Printre elementele comune protestelor din Republica Bulgaria și România, în perioada 2012–2017, care ar putea confirma ipoteza potrivit căreia acestea se încadrează într-un fenomen regional de contestare a elitelor politice naționale, se numără:

- Fondul comun al protestelor – măsurile de austeritate pe care Guvernele naționale au fost nevoite să le ia ca răspuns la criza financiară și economică mondială;
  - Caracterul eterogen și solidar al mișcărilor sociale;
  - Absența liderilor formali;
  - Caracterul general pașnic al manifestațiilor;
  - Utilizarea noilor tehnologii ca instrumente de mobilizare (în mod special rețelele online de socializare tip Facebook și rețelele de telefonie mobilă);
  - Gradul relativ scăzut de implicare în acțiuni de protest în comparație cu noile mișcări sociale de tipul *Occupy Wall Street*;
  - Respingerea oricăror tentative de politizare a protestelor, venite, în principal, din partea partidelor de opoziție;
  - Teme comune: Respingerea modului în care partidele autohtone aleg să facă politică, nemulțumirea profundă a cetățenilor față de politicile economice austere, corupția endemică și deficiențele democratice, lipsa de performanță a instituțiilor publice, lipsa transparenței deciziilor politice, autoritarismul și oportunismul liderilor politici;
  - Teme și sub-teme inspirate de noile mișcări sociale: opoziția față de exploatarea resurselor naturale din mediile protejate, opoziția față de ACTA, drepturile femeilor etc.;
  - Teme și lozinci preluate direct în limba engleză din arsenalul unor mișcări de tipul *Occupy Wall Street*;
  - Angrenarea unor efecte pe termen scurt în plan politic.
- În continuare, vom încerca să dezvoltăm, pe scurt, fiecare dintre aceste puncte expuse mai sus.

1. Fondul comun al protestelor – măsurile de austeritate pe care Guvernele naționale au fost nevoite să le ia ca răspuns la criza financiară și economică mondială

Guvernul Boc, care a adoptat o atitudine docilă în relația cu oficialii de la Bruxelles, a luat o serie de măsuri de o severitate nemaîntâlnită până atunci în România, printre care: adoptarea impozitului forfetar, tăierea salariilor personalului bugetar cu 25%, inclusiv sporuri, indemnizații și alte drepturi salariale, diminuarea cu 15% a indemnizației de șomaj și a celei pentru creșterea copilului, înghețarea valorii punctului de pensie în perioada 2010-2011, creșterea TVA-ului de la 19% la 24%, concedieri masive în sectorul bugetar. Toate aceste măsuri au condus la scăderea drastică a veniturilor populației și a consumului, precum și la adâncirea sărăciei și a discrepanțelor sociale între săraci și bogați.⁸⁴

Măsuri de o duritate semnificativ mai redusă au fost adoptate de vecinii de la sud de Dunăre, printre acestea amintind: creșterea vârstei de pensionare cu 4 luni pe an începând cu 1 ianuarie 2012, reducerea cu 14% a numărului de angajați din sectorul public în perioada 2009-2011, reducerea cheltuielilor bugetare cu 15% în anul 2009, suprataxarea bunurilor de lux și a jocurilor de noroc începând cu 2010.⁸⁵

2. Caracterul eterogen și solidar al mișcărilor sociale

Mișcările de protest din ultimii ani au cunoscut un caracter eterogen, la același protest putând regăsi, umăr lângă umăr, tineri și bătrâni, angajați și șomeri, intelectuali și oameni simpli, studenți și ultrași uniți prin același scop general comun – producerea unei schimbări menite să reechilibreze balanța între cetățeni și clasa politică, în efortul de a recupla reprezentanții puterii la valorile morale.

Între numeroasele categorii de indivizi care au luat parte la demonstrațiile în stradă din Republica Bulgaria și România s-au individualizat tinerii educați, care proveneau din mediul urban, aici incluzând atât studenții, cât și angajații din mediul privat. Tinerii, adevăratul motor al schimbării, s-au remarcat prin solidaritate, creativitate și deschidere spre noile tehnologii.

Într-un articol publicat de Inter Press Service, o agenție de știri, Claudia Ciobanu subliniază tinerețea participanților la protestele care au avut loc în anul 2013, la Sofia, aceștia provenind în mare parte din zonele urbane, bucuria cu care trăiesc experiența nouă a acțiunii stradale și creativitatea care rezultă din costumația colorată, caracterul adesea teatral al manifestațiilor (reinterpretarea celebrei picturi „Libertatea conducând poporul” a lui Eugène Delacroix din iulie 2013, reinterpretarea piesei lui Alexander Morfov, „Viața este frumoasă” din decembrie 2013 și organizarea unei procesiuni funerare în fața clădirii Parlamentului bulgar), apelul la noile tehnologii de comunicare pentru difuzarea mesajelor cu caracter politic și diversitatea acțiunilor prin care tinerii se adresează clasei politice, în lipsa unui răspuns din partea Guvernului bulgar.⁸⁶

Totodată, mișcările sociale din România anilor 2012–2017 fac parte din noua cultură urbană, fiind asociate stilului de viață al tinerilor educați care pledează pentru transparentizarea actului politic și necesitatea ca funcțiile publice să fie ocupate de oameni integri. Dan Jurcan a realizat un profil al participanților la protestele din 2017, în general tineri și persoane până în 50 de ani, cu un nivel superior de educație (40%) și mediu (30%), provenind din mediul urban, angajați preponderent în mediul privat (74%) sau studenți (11%)⁸⁷. Totodată, mișcarea de protest din România anului 2017, prin amploarea manifestațiilor, gradul exemplar de mo-

bilizare a cetățenilor, creativitatea participanților reflectată atât la nivelul alegerii mesajelor, inclusiv prin apelul la rime scurte și ușor de reținut: „Ați reușit... Ne-ați unit!”, „Noaptea hoții/Votează ca mafioții”, „Zi de zi/Aici vom fi”, „Să vă fie frică/Poporul se ridică”, cât și în ceea ce privește opțiunea pentru acele canale de transmitere menite să atragă atenția publicului larg (proiectarea de mesaje sugestive pe clădirile din zonă, marea de lumini albe din Piața Victoriei creată cu ajutorul lanternelor telefoanelor mobile, formarea tricolorului și a steagului UE – simbol al atașamentului protestatarilor față de normele și valorile europene)⁸⁸ a constituit o sursă de inspirație pentru demonstrațiile publice care au avut loc în alte capitale europene. Viziunea asupra Uniunii Europene ca „aliat” în lupta împotriva corupției și a „capitalismului de cumetrie” a fost subliniată și prin scandarea lozincii „Europe, stand up with us to defend justice”.

3. Absența liderilor formali; Caracterul general pașnic al manifestațiilor

Deși au existat una sau mai multe organizații neguvernamentale care au formulat identitatea mișcărilor sociale recente și au coordonat desfășurarea evenimentelor prin intermediul rețelelor online de socializare, așa cum au fost ONG-urile de mediu în cadrul protestelor care au avut ca temă protecția mediului înconjurător din Bulgaria și România, acestea nu și-au asumat un leadership explicit.

Totodată, mișcările sociale recente din cele două țări au fost caracterizate prin prezența la proteste a unor grupuri informale (în general membrii aceleiași familii, grupuri de studenți sau elevi, colegi de serviciu, etc.), în interiorul cărora nu au existat proceduri stricte. Atât caracterul informal al apartenenței la mișcările sociale, care nu implică semnarea unui contract și nici respectarea altor reguli restrictive, cât și absența unui proces formal de luare a deciziilor sunt două trăsături ale mișcărilor sociale ce încurajează participarea voluntară a tinerilor și loialitatea sau „angajamentul” la care făcea referire Charles Tilly.

Solidaritatea a fost principalul sentiment care a unit protestarii cu vârste și ocupații diferite, demonstrațiile în stradă având în general un caracter pașnic, cu excepția confruntărilor directe dintre facțiuni de indivizi recunoscuți pentru comportamentul violent, așa cum au fost ultrașii și forțele de ordine în cadrul protestelor din România și a episodului „autobuzului alb” în cadrul demonstrațiilor în stradă din Bulgaria, care au avut loc la data de 23 iulie 2013, când forțele de ordine au utilizat forța pentru a crea un culoar printre protestatari și a permite evacuarea demnitarilor din clădirea Parlamentului.

4. Utilizarea noilor tehnologii ca instrumente de mobilizare (în mod special rețelele online de socializare tip Facebook și rețelele de telefonie mobilă)

În centrul mișcărilor de protest care au avut loc în cele două țări s-au regăsit rețelele sociale de tineri, care au fost mobilizați cu ajutorul suportului tehnologic oferit de rețelele de tip peer-review group, așa cum a fost Facebook. Tinerii cu aceleași interese au putut comenta și distribui postările publice ale activiștilor care au jucat rolul de instigatori. Scopul a fost acela de a crea sentimentul apartenenței la o comunitate online cât se poate de solidă, care s-a declarat împotriva „comportamentului indezirabil al leadership-ului politic.”⁸⁹ Telefonie mobilă a venit să amplifice sentimentul de solidaritate creat cu ajutorul rețelelor online de socializare. #DAN-Swithme a fost simbolul protestelor din perioada 2013-2014, îndreptate împotriva Guvernului

Oresharski, ca urmare a nominalizării controversatului deputat Delyan Peevski la conducerea Agenției Naționale de Securitate (DANS), principalul instrument de mobilizare prin intermediul rețelelor de socializare și cea mai importantă platformă online de comunicare din timpul protestelor care au avut loc în Bulgaria, conform Elanei Resnick.⁹⁰

5. Gradul relativ scăzut de implicare în acțiuni de protest în comparație cu noile mișcări sociale de tipul Occupy Wall Street

Participarea relativ scăzută a cetățenilor la mișcărilor recente de protest poate fi explicată prin gradul mare de fragmentare socială, ca urmare a tranziției dificile de la comunism la democrație și, respectiv, de la un sistem economic centralizat la economia de piață, care a adâncit și mai mult clivajele dintre săraci și bogați. Alte explicații vizează: absența unei culturi a protestului înainte de 1990 și neîncrederea socială generalizată atât în clasa politică, cât și în ceilalți semenii.

6. Respingerea oricăror tentative de politizare a protestelor, venite, în principal, din partea partidelor de opoziție

Se impune să punctăm faptul că, în România, a fost respinsă vehement orice tentativă de politizare a protestelor venită din partea reprezentanților opoziției prin simpla apariție în rândul protestatarilor.

7. Teme comune: Respingerea modului autohton în care partidele aleg să facă politică, nemulțumirea profundă a cetățenilor față de politicile economice austere, corupția endemică și deficiențele democratice, lipsa de performanță a instituțiilor publice, lipsa transparenței deciziilor politice, autoritarismul și oportunismul liderilor politici

Protestatarii bulgari și români nu au contestat, în cadrul demonstrațiilor publice, modelele democrației reprezentative și sistemului capitalist monetarist, așa cum acestea au fost implementate în statele occidentale, ci varianta autohtonă, națională a acestor modele politice și economice. Concret, protestatarii au denunțat deficitul de democrație care rezulta din practicile autoritare ale reprezentanților puterii, caracterul netransparent și din ce în ce mai nedemocratic al deciziilor politice, politicianismul, clientelismul, oportunismul liderilor politici, corupția endemică, lipsa de performanță a instituțiilor publice „căpușate” cu rude și apropiați ai aleșilor. Ca exemplu, „Corupția ucide” a fost tema principală a protestelor care au avut loc în octombrie 2015, în urma incendiului de la Clubul Colectiv, din București, temă care s-a regăsit și în cazul celei mai ample mișcări sociale de protest ce a avut loc în România după 1989 și care a vizat celebra Ordonanță 13.

8. Teme și sub-teme inspirate de noile mișcări sociale: opoziția față de exploatarea resurselor naturale din mediile protejate, opoziția față de ACTA, drepturile femeilor etc.

Printre temele și sub-temele inspirate de noile mișcări sociale se numără: opoziția față de exploatarea resurselor naturale din mediile protejate, opoziția față de ACTA etc., care s-au constituit ca teme principale ale unor proteste de sine stătătoare organizate în România și Bulgaria (Roșia Montană în România și Legea pădurilor în Bulgaria), dar și sub-teme promovate de grupuri distincte de participanți în cadrul altor teme generale (drepturile femeilor, protecția mediului înconjurător și opoziția față de ACTA promovate de grupurile de protestatari tineri din zona Arhitecturii, în cadrul protestelor de susținere a lui Raed Arafat din 2012).

9. Teme și lozinci preluate direct în limba engleză din arsenalul unor mișcări de tipul Occupy Wall Street

Sociologul Cătălin Augustin Stoica remarca prezența unor teme și lozinci în limbile română și engleză împrumutate din repertoriul Occupy Wall Street, mișcare care protestează împotriva capitalismului și a ordinii financiare contemporane, a disparităților sociale dintre cetățeni și elite și a șanselor diferite de dezvoltare ca urmare a exploatării țărilor sărace de către cele bogate și a oamenilor de către companiile multinaționale, în cadrul mișcărilor de protest în stradă care au urmărit susținerea subsecretarului de stat Raed Arafat, în anul 2012.⁹¹

Totodată, inspirați de Occupy Wall Street, studenții bulgari au ocupat cea mai mare sală de lectură a Universității din Sofia și, la data de 23 octombrie 2013, au început cele trei luni de ocupație a universității în sprijinul protestatarilor, timp în care cursurile au fost suspendate. Scânteia care a declanșat mișcarea studențească intitulată „Occupy Bulgaria” a fost decizia Curții Constituționale de la data de 8 octombrie 2013, care i-a permis controversatului mogul Delyan Peevski, nominalizat anterior la conducerea Agenției Naționale de Securitate (DANS), să-și reia mandatul de deputat. Printre revendicările mișcării „Occupy Bulgaria” s-au regăsit: demisia Guvernului Oresharski, organizarea de alegeri anticipate, reducerea disparităților dintre bogați și săraci, reforma Codului electoral care să prevadă reducerea numărului de parlamentari și facilitarea destituirii din funcție a unui ales care nu își duce la bun sfârșit atribuțiile încredințate de cetățeni.⁹²

10. Angrenarea unor efecte pe termen scurt în plan politic

Mișcărilor sociale de protest din Republica Bulgaria și România au avut efecte politice similare pe termen scurt. În acest sens, manifestațiile publice au intrat în declin o dată cu succesul protestatarilor, guvernării fie renunțând la anumite proiecte de lege sau propuneri legislative controversate, fie prezentându-și demisia. Politologul și profesorul Andrei Țăranu este de părere că, deși mișcărilor sociale din România nu au produs schimbări semnificative în mediul politic autohton în raport cu doleanțele societății, acestea au demonstrat faptul că societatea civilă este vie și solicită o schimbare de paradigmă în relația cu clasa politică, remarcând astfel trecerea treptată de la o cultură politică de tip dependent-parohial la una participativă.⁹³ În același sens, agenția de știri Novinite din Sofia sublinia faptul că, deși unii analiști politici au considerat că protestele nu au reușit să schimbe prea mult peisajul politic, prin revendicările care au vizat în principal demisia Guvernului, organizarea de alegeri anticipate și introducerea

standardelor morale în politică, „acestea sunt importante pentru avansarea societății bulgare și pot servi drept lecții de democrație.”⁹⁴

Referințe

Cărți

- Borgatta, Edgar F.; Montgomery, Rhonda J. V., (coord.), *Encyclopedia of Sociology (Second Edition)*, Editura Macmillan, New York, 2000.
- Mihăilescu, Vintilă; Stoica, Cătălin Augustin (coord.), *Iarna vrajbei noastre: Protestele din România*, ianuarie-februarie 2012, Editura Paideia, București, 2012.
- Pleyers, Geoffrey; Sava, Ionel N. (ed.), *Social Movements in Central and Eastern Europe. A renewal of protests and democracy*, Editura Universității din București, București, 2015.
- Tilly, Charles, „The Politics of Collective Violence”, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

Articole

- Benford, Robert D.; Gongaware, Timothy B.; Valdez, Danny, „Social Movements”, în Borgatta, Edgar F.; Montgomery, Rhonda J. V., (coord.), *Encyclopedia of Sociology (Second Edition)*, Editura Macmillan, New York, 2000, pp. 2717-2727.
- Bulai, Alfred, „Lumile diferite ale protestelor din Piața Universității 2012 și „ambasadorii” lor: construcția dramaturgică a cadrelor de protest” în Vintilă, Mihăilescu, Cătălin Augustin, Stoica (coord.), *op. cit.*, pp. 84-85.
- Chelcea, Septimiu, „Comportamentul colectiv” în S. Chelcea (coord.), *Psihosociologie: Teorii, Cercetări, Aplicații*, Editura Polirom, București, 2010, p. 81.
- Dimitrova, Daniela V.; Kostadinova, Petia, “Uses of sources in newspaper coverage of the 2009 Bulgarian parliamentary election”, *Central European Journal of Communication*, vol. 5, nr. 1, 2012, pp. 81-82.
- Ivaylo, Dinev, „The Pendulum of the Mass Protest. The Winter of 2013”, în *Bulgarian Ethnology*, nr. 1, 2016, p. 57.
- Jurcan, Dan, „Protest în era digitală” în *Sinteza – Revistă de cultură și gândire strategică*, nr. 38, martie-aprilie 2017, p. 50.
- Resnick, Elana, „Protest and the Practice of Normal Life in Bulgaria”, în *Lietuvos Etnologija*, 2017, 17(26), p. 198.
- Stoica, Cătălin Augustin, „Fațetele multiple ale nemulțumirii populare: o schiță sociologică a protestelor în Piața Universității din ianuarie 2012”, în Mihăilescu, Vintilă; Stoica, Cătălin Augustin (coord.), *Iarna vrajbei noastre: Protestele din România*, ianuarie-februarie 2012, Editura Paideia, București, 2012, pp. 22-23.
- Turner, Ralph, „Collective Behavior”, în Borgatta, Edgar F.; Montgomery, Rhonda J. V., (coord.), *Encyclopedia of Sociology (Second Edition)*, Editura Macmillan, New York, 2000, pp. 348-354.
- Țăranu, Andrei, „Considerații cu privire la unele aspecte globale și locale ale protestelor din Piața Universității (ianuarie 2012)”, în Vintilă, Mihăilescu, Cătălin Augustin, Stoica (coord.), *op. cit.*, pp. 248-249.

Surse electronice

- Alexa, Aurelia, „MARȘ DE COMEMORARE a victimelor din Colectiv: Aproximativ 8.000 de oameni au participat la manifestare. Alte 2.000 de persoane, în fața clubului”, publicat la data de 1 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.mediafax.ro/social/mars-de-comemorare-a-victimelor-din-colectiv-aproximativ-8-000-de-oameni-au-participat-la-manifestare-alte-2-000-de-persoane-in-fata-clubului-ima-gini-filmate-cu-drona-galerie-foto-video-14869732>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- „Bulgarian Eco-Rallies to Occupy Sofia Junction for 5th Day”, publicat la data de 17 iunie 2012, disponibil la următorul link: https://www.novinite.com/view_news.php?id=140375, accesat la data de 16 noiembrie 2018.

- „Bulgarian Parliament Approves Government Resignation”, publicat la data de 24 iulie 2014, disponibil la următorul link: <http://www.novinite.com/articles/162218/Bulgarian+Parliament+Approves+Government+Resignation>, accesat la data de 18 noiembrie 2018, în Diana, Mărgărit, *op. cit.*, p. 17.
- „Cea mai mare catastrofă a României de după accidentul aviatic de la Balotești”, publicat la data de 31 octombrie 2015, disponibil la următorul link: <https://observator.tv/social/cea-mai-mare-catastrofa-a-romaniei-ei-de-dupa-accidentul-aviatic-de-la-balotesti-165170.html>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- „Cine este Radu Sienerth, victima 64 a incendiului din Colectiv. Alți 10 răniți mai sunt internați în clinici din străinătate”, publicat la data de 14 martie 2016, disponibil la următorul link: <https://stirileprotv.ro/stiri/incendiu-in-colectiv/bilantul-tragediei-din-colectiv-a-ajuns-la-64-de-morti-un-tanar-de-22-de-ani-care-nternat-la-spitalul-floreasca-a-murit.html>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- Ciobanu, Claudia, „Bulgarians Set Out to Overhaul Politics”, publicat la data de 29 iulie 2013, disponibil la următorul link: <http://www.ipsnews.net/2013/07/bulgarians-set-out-to-overhaul-politics/>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.
- Ciobanu, Claudia, „Romanians mobilise in protest against gold mine plans”, publicat la data de 17 septembrie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.theguardian.com/environment/2013/sep/17/romanians-mobilise-gold-mine>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- Dimitrov, Philip; Danforth, Loring; Carter, Francis William, Bell, John D., „Bulgaria’s transition”, actualizat la data de 12 noiembrie 2018, disponibil la următorul link: <https://www.britannica.com/place/Bulgaria/Bulgarias-transition#ref1177472>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- Enache, Iuliana, „Boiko Borisov, de la gardă de corp la prim-ministru al Bulgariei. BIOGRAFIA premierului demisionar”, secțiunea Externe a Mediafax, data publicării: 20 februarie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.mediafax.ro/externe/boiko-borisov-de-la-garda-de-corp-la-prim-ministru-al-bulgariei-biografia-premierului-demisionar-10576219>, accesat la data de 14 noiembrie 2018.
- Ilie, Daciana, „PROTESTE și COMEMORĂRI în țară: Lumânări pentru victimele de la Colectiv și scandări împotriva Guvernului, la Brașov. La Iași s-a cerut demisia lui Oprea. Mii de tineri s-au strâns și la Ploiești, Alba Iulia, Miercurea Ciuc”, publicat la data de 3 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.mediafax.ro/social/proteste-in-tara-lumanari-pentru-victimele-de-la-colectiv-si-scandari-impotriva-guvernului-la-brasov-pestel-500-de-tineri-s-au-strans-si-la-ploiesti-14872961>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- Ivancheva, Mariya, „Valul de proteste din Bulgaria, 2012-2013”, Ionita, Casiana; Gokariksel, Saygun (editori CritCom – ISSN 2327-2791, un forum online de review-uri critice, dezbateri publice și comentarii bazate pe cercetarea diverselor subiecte care au legătura cu istoria, societatea și politica europeană), în *Destul! – despre mișcările sociale care tind să explodeze în Europa*, publicat la data de 7 octombrie 2013, disponibil la următorul link: <http://critcom.councilforeuropeanstudies.org/the-bulgarian-wave-of-protests-2012-2013/>, accesat la data de 15 noiembrie 2018.
- Lăzăroiu, Sebastian, „Anul 2015. Top evenimente care au schimbat cursul politicii | CHIRURGUL POLITIC”, publicat la data de 30 decembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://evz.ro/anul-2015-top-evenimente-care-au-schimbat-cursul-politicii-chirurgul-politic.html>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- Lipkis, Sarah, „2013: Anul protestelor în Bulgaria”, publicat la data de 17 decembrie 2013, disponibil la următorul link: <https://worldpolicy.org/2013/12/17/2013-the-year-of-bulgarian-protest/>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.
- Mărgărit, Diana, „Ideology and Social Movements. A Comparative Analysis of the 2013 Protests in Bulgaria”, Hungary and Romania, în Pleyers, Geoffrey; Sava, Ionel N. (ed.), *Social Movements in Central and Eastern Europe. A renewal of protests and democracy*, Editura Universității din București, București, 2015, p. 16.
- M. Ch., „Revoluția verde: eco-activismul a responsabilizat Bulgaria”, articol realizat în cadrul proiectului Balkan Fellowship for Journalistic Excellence, inițiat de Robert Bosch Stiftung și ERSTE Foundation, în cooperare cu Balkan Investigative Reporting Network, publicat la data de 4 decembrie 2012, disponibil la următorul link: <https://www.hotnews.ro/stiri-mediul-13745508-revoluția-verde-cum-reusit-eco-activismul-responsabilizeze-bulgaria.htm>, accesat la data de 16 noiembrie 2018.

- Moceanu, Răzvan, „CRONOLOGIE: Evenimente care au marcat anul 2015, în România”, publicat la data de 18 decembrie 2015, disponibil la următorul link: <http://www.rador.ro/2015/12/18/cronologie-evenimente-care-au-marc-at-anul-2015-in-romania/>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- Odobescu, Vlad; Ciomiciuc, Radu, „There’s something rotten in Bucharest: protests turn political in Romania”, publicat la data de 27 septembrie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.pri.org/stories/2013-09-27/theres-something-rotten-bucharest-protests-turn-political-romania>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- Oxford Business Group, „The top cop: Boyko Borisov is a rising star on the political scene” în Andrew, Jeffreys (ed.), *The Report: Emerging Bulgaria 2007*, p. 22, disponibil la următorul link: <https://books.google.ro/books?id=OpTElwGX5skC&pg=PA22&ots=26mmKDZeR8&dq=GERB%20political%20programme%20emerging%20bulgaria%202007&hl=ro&pg=PA2#v=onepage&q=GERB%20political%20programme%20emerging%20bulgaria%202007&f=false>, accesat la data de 14 noiembrie 2018.
- Parfitt, Tom, „Nightclub Halloween Horror: Fire kills 29 as officials warn death toll could rise”, publicat la data de 1 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.express.co.uk/news/world/615971/Romania-Bucharest-fire-explosion-nightclub-Collectiv-death-toll>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- Pele Alexandra, „EUROPA ÎN CRIZĂ. Ce stat european a luat cele mai dure măsuri de austeritate. Comparație între România și celelalte țări din Europa”, publicat la data de 27 ianuarie 2021, disponibil la următorul link: <https://www.gandul.info/financiar/europa-in-criza-ce-stat-european-a-luat-cele-mai-dure-masuri-de-austeritate-comparatie-intre-romania-si-celelalte-tari-din-europa-9155360>, accesat la data de 19 noiembrie 2018.
- Petkova, Mariya, „Protests in Bulgaria and the new practice of democracy. Bulgarians have been protesting not over high electricity prices, but over the failure of the political system”, publicat la data de 21 februarie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/02/201322163943882279.html>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.
- „Ponta a demisionat azi”, publicat la data de 4 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.dw.com/ro/ponta-a-demisionat-azi/a-18825106>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- R.M., „Miting pentru demisia primarului sectorului 4, Cristian Popescu Piedone, marți, în Piața Universității”, publicat la data de 1 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-20550646-miting-pentru-demisia-primarului-sectorului-4-cristian-popescu-piedone-marti-piata-universitati.html>, accesat la data de 18 noiembrie 2018
- Seiler, Bistraș; Lilov, Emiliyan, „Bulgarians Protest Government of ‘Oligarchs’”, publicat la data de 16 iunie 2013, disponibil la următorul link: <http://www.dw.de/bulgarians-protest-government-of-oligarchs/a-16909751>, accesat la data de 18 noiembrie 2018, Mărgărit, Diana, „Ideology and Social Movements. A Comparative Analysis of the 2013 Protests in Bulgaria”, Hungary and Romania, în Pleyers, Geoffrey; Sava, Ionel N. (ed.), *Social Movements in Central and Eastern Europe. A renewal of protests and democracy*, Editura Universității din București, București, 2015, p. 16.
- Stoica, Ionel; Spiridon, Claudia, „Incendiu în Clubul Colectiv. Când se activează planul de cod roșu pentru dezastre. Neregulile depistate în actele de funcționare a clubului”, publicat la data de 31 octombrie 2015, disponibil la următorul link: https://adevarul.ro/news/eveniment/neregulile-acte-clubul-colectiv-lipsa-autorizatiilor-pompieri-probleme-actele-angajatilor-1_56348e50f5eaafab2c2eba5c/index.htm, accesat la data de 18 noiembrie 2018.
- Todorov, Antony, „The state of right: Bulgaria”, The Fondation pour l’innovation politique, decembrie 2010, disponibil la următorul link: <http://www.fondapol.org/wp-content/uploads/2011/01/The-state-of-the-right-Bulgaria1.pdf>, accesat la data de 15 noiembrie 2018.
- Tsolova, Tsvetelia, „Bulgarians protests over media magnate as security chief”, publicat la data de 14 iunie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.reuters.com/article/us-bulgaria-government/bulgarians-protests-over-media-magnate-as-security-chief-idUSBRE95D0ML20130614>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.
- „UPDATE 3-Bulgaria sacks finance minister amid protests”, publicat la data de 18 februarie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.reuters.com/article/bulgaria-government/update-3-bulgaria-sacks-finance-minister-amid-protests-idUSL6N0BI2T520130218>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

Rapoarte oficiale

Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), *Transition Report 2011. Crisis în Transition: The People's Perspective*, BERD, Londra, 2011.

Alte surse bibliografice

CV-ul oficial al Primului-ministru Boiko Borisov, postat pe site-ul Guvernului bulgar: <http://www.gov.bg/en/Cabinet/Prime-Minister/BOYKO-BORISSOV>, accesat la data de 15 noiembrie 2018.

Note

¹ Robert D., Benford, Timothy B., Gongaware, Danny, Valdez, „Social Movements”, în Edgar F., Borgatta, Rhonda J. V., Montgomery (coord.), *Encyclopedia of Sociology (Second Edition)*, Editura Macmillan, New York, 2000, pp. 2717-2727.

² Ralph, Turner, „Collective Behavior”, *idem*, pp. 348-354.

³ Cătălin Augustin, Stoica, „Fațetele multiple ale nemulțumirii populare: o schiță sociologică a protestelor în Piața Universității din ianuarie 2012”, în Vintilă, Mihăilescu, Cătălin Augustin, Stoica (coord.), *Iarna vrajbei noastre: Protestele din România*, ianuarie-februarie 2012, Editura Paideia, București, 2012, pp. 22-23.

⁴ Septimiu, Chelcea, „Comportamentul colectiv” în S. Chelcea (coord.), *Psihosociologie: Teorii, Cercetări, Aplicații*, Editura Polirom, București, 2010, p. 81.

⁵ Philip, Dimitrov, Loring, Danforth, Francis William, Carter, John D., Bell, „Bulgaria's transition”, actualizat la data de 12 noiembrie 2018, disponibil la următorul link: <https://www.britannica.com/place/Bulgaria/Bulgarias-transition#ref1177472>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁶ Vezi Oxford Business Group, „The top cop: Boyko Borisov is a rising star on the political scene” în Andrew, Jeffreys (ed.), *The Report: Emerging Bulgaria 2007*, p. 22, disponibil la următorul link: <https://books.google.ro/books?id=OpTElwGX5skC&lpg=PA22&ots=26mmKDZeR8&dq=GERB%20political%20programme%20emerging%20bulgaria%202007&hl=ro&pg=PA2#v=onepage&q=GERB%20political%20programme%20emerging%20bulgaria%202007&f=false>, accesat la data de 14 noiembrie 2018.

⁷ Date culese din CV-ul oficial al Primului-ministru, postat pe site-ul Guvernului bulgar: <http://www.gov.bg/en/Cabinet/Prime-Minister/BOYKO-BORISSOV>, accesat la data de 15 noiembrie 2018.

⁸ Vezi Iuliana, Enache, „Boiko Borisov, de la gardă de corp la prim-ministru al Bulgariei. BIOGRAFIA premierului demisionar”, secțiunea Externe a Mediafax, data publicării: 20 februarie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.mediafax.ro/externe/boiko-borisov-de-la-garda-de-corp-la-prim-ministru-al-bulgariei-biografia-premierului-demisionar-10576219>, accesat la data de 14 noiembrie 2018.

⁹ Date culese din CV-ul oficial al Primului-ministru, postat pe site-ul Guvernului bulgar: <http://www.gov.bg/en/Cabinet/Prime-Minister/BOYKO-BORISSOV>, accesat la data de 15 noiembrie 2018.

¹⁰ Daniela V., Dimitrova, Petia, Kostadinova, „Uses of sources in newspaper coverage of the 2009 Bulgarian parliamentary election”, *Central European Journal of Communication*, vol. 5, nr. 1, 2012, pp. 81-82.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Antony, Todorov, „The state of right: Bulgaria”, The Fondation pour l'innovation politique, decembrie 2010, disponibil la următorul link: <http://www.fondapol.org/wp-content/uploads/2011/01/The-state-of-the-right-Bulgaria1.pdf>, accesat la data de 15 noiembrie 2018.

¹³ Vezi Mariya, Ivancheva, „Valul de proteste din Bulgaria, 2012-2013”, Casiana, Ionita, Saygun, Gokariksel (editori CritCom – ISSN 2327-2791, un forum online de review-uri critice, dezbateri publice și comentarii bazate pe cercetarea diverselor subiecte care au legătura cu istoria, societatea și politica europeană), în *Destul! – despre mișcările sociale care tind să explodeze în Europa*, publicat la data de 7 octombrie 2013, disponibil la următorul link: <http://critcom.councilforeuropeanstudies.org/the-bulgarian-wave-of-protests-2012-2013/>, accesat la data de 15 noiembrie 2018.

¹⁴ M. Ch., „Revoluția verde: eco-activismul a responsabilizat Bulgaria”, articol realizat în cadrul proiectului Balkan Fellowship for Journalistic Excellence, inițiat de Robert Bosch Stiftung și ERSTE Foundation, în

cooperare cu Balkan Investigative Reporting Network, publicat la data de 4 decembrie 2012, disponibil la următorul link: <https://www.hotnews.ro/stiri-mediu-13745508-revolutia-verde-cum-reusit-eco-activismul-respo-nsabilizeze-bulgaria.htm>, accesat la data de 16 noiembrie 2018.

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ „Bulgarian Eco-Rallies to Occupy Sofia Junction for 5th Day”, publicat la data de 17 iunie 2012, disponibil la următorul link: https://www.novinite.com/view_news.php?id=140375, accesat la data de 16 noiembrie 2018.

¹⁷ Vezi Mariya, Ivancheva, *op. cit.*

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

²⁰ Sarah, Lipkis, „2013: Anul protestelor în Bulgaria”, publicat la data de 17 decembrie 2013, disponibil la următorul link: <https://worldpolicy.org/2013/12/17/2013-the-year-of-bulgarian-protest/>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

²¹ „UPDATE 3-Bulgaria sacks finance minister amid protests”, publicat la data de 18 februarie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.reuters.com/article/bulgaria-government/update-3-bulgaria-sacks-finance-minister-amid-protests-idUSL6N0BI2T520130218>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

²² Elana, Resnick, „Protest and the Practice of Normal Life in Bulgaria”, în *LIETUVOS ETNOLOGIJA: studii sociale, antropologice și etnologice*, 2017, 17(26), p. 198.

²³ „UPDATE 3-Bulgaria sacks finance minister amid protests”, publicat la data de 18 februarie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.reuters.com/article/bulgaria-government/update-3-bulgaria-sacks-finance-minister-amid-protests-idUSL6N0BI2T520130218>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

²⁴ Elana, Resnick, *op. cit.*, p. 198.

²⁵ „UPDATE 3-Bulgaria sacks finance minister amid protests”, publicat la data de 18 februarie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.reuters.com/article/bulgaria-government/update-3-bulgaria-sacks-finance-minister-amid-protests-idUSL6N0BI2T520130218>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

²⁶ Mariya Petkova, „Protests in Bulgaria and the new practice of democracy. Bulgarians have been protesting not over high electricity prices, but over the failure of the political system”, publicat la data de 21 februarie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/02/201322163943882279.html>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ Dinev, Ivaylo, „The Pendulum of the Mass Protest. The Winter of 2013”, în *Bulgarian Ethnology*, nr. 1, 2016, p. 57.

³⁰ Elana, Resnick, *op. cit.*, p. 199.

³¹ Tsvetelia, Tsołova, „Bulgarians protests over media magnate as security chief”, publicat la data de 14 iunie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.reuters.com/article/us-bulgaria-government/bulgarians-protests-over-media-magnate-as-security-chief-idUSBRE95D0ML20130614>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

³² Elana, Resnick, *op. cit.*, p. 199.

³³ Claudia, Ciobanu, „Bulgarians Set Out to Overhaul Politics”, publicat la data de 29 iulie 2013, disponibil la următorul link: <http://www.ipsnews.net/2013/07/bulgarians-set-out-to-overhaul-politics/>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

³⁴ Bistra, Seiler, Emiliyan, Lilov, „Bulgarians Protest Government of ‘Oligarchs’”, publicat la data de 16 iunie 2013, disponibil la următorul link: <http://www.dw.de/bulgarians-protest-government-of-oligarchs/a-16909751>, accesat la data de 18 noiembrie 2018, în Diana, Mărgărit, „Ideology and Social Movements. A Comparative Analysis of the 2013 Protests in Bulgaria, Hungary and Romania”, în Geoffrey, Pleyers, Ionel N., Sava (ed.), *Social Movements in Central and Eastern Europe. A renewal of protests and democracy*, Editura Universității din București, București, 2015, p. 16.

³⁵ Claudia, Ciobanu, „Bulgarians Set Out to Overhaul Politics”, publicat la data de 29 iulie 2013, disponibil la următorul link: <http://www.ipsnews.net/2013/07/bulgarians-set-out-to-overhaul-politics/>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ Elana, Resnick, *op. cit.*, p. 199.

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ Sarah Lipkis, *op. cit.*

⁴⁰ *Ibidem.*

⁴¹ “Bulgarian Parliament Approves Government Resignation”, publicat la data de 24 iulie 2014, disponibil la următorul link: <http://www.novinite.com/articles/162218/Bulgarian+Parliament+Approves+Government+Resignation>, accesat la data de 18 noiembrie 2018, în Diana, Mărgărit, *op. cit.*, p. 17.

⁴² *Ibidem.*

⁴³ *Ibidem.*

⁴⁴ Dan, Jurcan, „Protest în era digitală” în *Sinteza – Revistă de cultură și gândire strategică*, nr. 38, martie-aprilie 2017, p. 50.

⁴⁵ Cătălin Augustin, Stoica, *op. cit.*, p. 34.

⁴⁶ Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), *Transition Report 2011. Crisis in Transition: The People's Perspective*, BERD, Londra, 2011.

⁴⁷ Cătălin Augustin, Stoica, *op. cit.*, pp. 34-35.

⁴⁸ Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD), *op. cit.*, p. 148.

⁴⁹ Cătălin Augustin, Stoica, *op. cit.*, p. 35.

⁵⁰ Sondajul CURS de tip omnibus a fost realizat în perioada 10-19 decembrie 2011, pe un eșantion probabilist, stratificat, de 1101 de respondenți cu vârste de 18 ani și peste, reprezentativ la nivel național pentru populația adultă a țării; marja teoretică de eroare la nivelul întregului eșantion: +/-3% la un nivel de încredere de 95%; interviurile au fost de tipul față-în-față în Cătălin Augustin, Stoica, *op. cit.*, p. 35-36.

⁵¹ Cătălin Augustin, Stoica, *op. cit.*, p. 37.

⁵² *Ibidem*, pp. 44-45.

⁵³ *Ibidem*, p. 72

⁵⁴ *Ibidem*, pp. 52-53.

⁵⁵ Alfred, Bulai, „Lumile diferite ale protestelor din Piața Universității 2012 și „ambasadorii” lor: construcția dramaturgică a cadrelor de protest” în Vintilă, Mihăilescu, Cătălin Augustin, Stoica (coord.), *op. cit.*, pp. 84-85.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 85.

⁵⁷ *Ibidem*, pp. 88-89.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 89-90.

⁵⁹ *Ibidem*, pp. 90-91.

⁶⁰ Claudia, Ciobanu, „Romanians mobilise in protest against gold mine plans”, publicat la data de 17 septembrie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.theguardian.com/environment/2013/sep/17/romanians-mobilise-gold-mine>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁶¹ <https://www.riseproject.ro/articol/documentele-confidentiale-ale-afacerii-rosia-montana/>, publicat la data de 31 august 2013, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁶² Vlad, Odobescu, Radu, Ciorniciuc, „There’s something rotten in Bucharest: protests turn political in Romania”, publicat la data de 27 septembrie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.pri.org/stories/2013-09-27/theres-something-rotten-bucharest-protests-turn-political-romania>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁶³ Claudia, Ciobanu, „Romanians mobilise in protest against gold mine plans”, publicat la data de 17 septembrie 2013, disponibil la următorul link: <https://www.theguardian.com/environment/2013/sep/17/romanians-mobilise-gold-mine>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁶⁴ *Ibidem.*

⁶⁵ *Ibidem.*

⁶⁶ *Ibidem.*

⁶⁷ Sebastian, Lăzăroiu, „Anul 2015. Top evenimente care au schimbat cursul politicii | CHIRURGUL POLITIC”, publicat la data de 30 decembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://evz.ro/anul-2015-top-evenimente-care-au-schimbat-cursul-politicii-chirurgul-politic.html>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁶⁸ Răzvan, Moceanu, „CRONOLOGIE: Evenimente care au marcat anul 2015, în România”, publicat la data de 18 decembrie 2015, disponibil la următorul link: <http://www.rador.ro/2015/12/18/cronologie-evenim-ente-care-au-marcate-anul-2015-in-romania/>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁶⁹ Sebastian, Lăzăroiu, „Anul 2015. Top evenimente care au schimbat cursul politicii | CHIRURGUL POLITIC”, publicat la data de 30 decembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://evz.ro/anul-2015-top-evenimente-care-au-schimbat-cursul-politicii-chirurgul-politic.html>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁷⁰ Tom, Parfitt, „Nightclub Halloween Horror: Fire kills 29 as officials warn death toll could rise”, publicat la data de 1 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.express.co.uk/news/world/615971/Romania-Bucharest-fire-explosion-nightclub-Collectiv-death-toll>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁷¹ „Cine este Radu Sienerth, victima 64 a incendiului din Colectiv. Alți 10 răniți mai sunt internați în clinici din străinătate”, publicat la data de 14 martie 2016, disponibil la următorul link: <https://stirileprotv.ro/stiri/incendiu-in-colectiv/bilantul-tragediei-din-colectiv-a-ajuns-la-64-de-morti-un-tanar-de-22-de-ani-care-n-ternat-la-spitalul-floreasca-a-murit.html>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁷² Ionel, Stoica, Claudia, Spiridon, „Incendiu în Clubul Colectiv. Când se activează planul de cod roșu pentru dezastre. Neregulile depistate în actele de funcționare a clubului”, publicat la data de 31 octombrie 2015, disponibil la următorul link: https://adevarul.ro/news/eveniment/neregulile-acte-clubul-colectiv-lipsa-autoriza-tiilor-pompieri-probleme-actele-angajatilor-1_56348e50f5eaafab2c2eba5c/index.htm, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁷³ „Ponta a demisionat azi”, publicat la data de 4 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.dw.com/ro/ponta-a-demisionat-azi/a-18825106>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁷⁴ „Cea mai mare catastrofă a României de după accidentul aviatic de la Balotești”, publicat la data de 31 octombrie 2015, disponibil la următorul link: <https://observator.tv/social/cea-mai-mare-catastrofa-a-romaniei-de-dupa-accidentul-aviatic-de-la-balotesti-165170.html>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁷⁵ *Ibidem.*

⁷⁶ „Ponta a demisionat azi”, publicat la data de 4 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.dw.com/ro/ponta-a-demisionat-azi/a-18825106>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁷⁷ Aurelia, Alexa, „MARȘ DE COMEMORARE a victimelor din Colectiv: Aproximativ 8.000 de oameni au participat la manifestare. Alte 2.000 de persoane, în fața clubului”, publicat la data de 1 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.mediafax.ro/social/mars-de-comemorare-a-victimelor-din-colectiv-a-proximativ-8-000-de-oameni-au-participat-la-manifestare-alte-2-000-de-persoane-in-fata-clubului-imagini-filmate-cu-drona-galerie-foto-video-14869732>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁷⁸ R.M., „Miting pentru demisia primarului sectorului 4, Cristian Popescu Piedone, marți, în Piața Universității”, publicat la data de 1 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-20550646-miting-pentru-demisia-primarului-sectorului-4-cristian-popescu-piedone-marti-piata-universitatii.htm>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁷⁹ Daciana, Ilie, PROTESTE ȘI COMEMORĂRI în țară: Lumânări pentru victimele de la Colectiv și scandări împotriva Guvernului, la Brașov. La Iași s-a cerut demisia lui Oprea. Mii de tineri s-au strâns și la Ploiești, Alba Iulia, Miercurea Ciuc, publicat la data de 3 noiembrie 2015, disponibil la următorul link: <https://www.mediafax.ro/social/proteste-in-tara-lumanari-pentru-victimele-de-la-colectiv-si-scandari-impotriva-guvernului-la-brasov-pestel-500-de-tineri-s-au-strans-si-la-ploiesti-14872961>, accesat la data de 18 noiembrie 2018.

⁸⁰ Dan, Jurcan, *op. cit.*, pp. 50-52.

⁸¹ *Ibidem.*

⁸² Charles, Tilly, „The Politics of Collective Violence”, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.

⁸³ Andrei, Țăranu, „Considerații cu privire la unele aspecte globale și locale ale protestelor din Piața Universității (ianuarie 2012)”, în Vintilă, Mihăilescu, Cătălin Augustin, Stoica (coord.), *op. cit.*, pp. 248-249.

⁸⁴ Alexandra, Pele, „EUROPA ÎN CRIZĂ. Ce stat european a luat cele mai dure măsuri de austeritate. Comparatie între România și celelalte țări din Europa”, publicat la data de 27 ianuarie 2021, disponibil la următorul link: <https://www.gandul.info/financiar/europa-in-criza-ce-stat-european-a-luat-cele-mai-dure-masuri-de-austeritate-comparatie-intre-romania-si-celelalte-tari-din-europa-9155360>, accesat la data de 19 noiembrie 2018.

⁸⁵ *Ibidem.*

⁸⁶ Claudia, Ciobanu, „Bulgarians Set Out to Overhaul Politics”, publicat la data de 29 iulie 2013, disponibil la următorul link: <http://www.ipsnews.net/2013/07/bulgarians-set-out-to-overhaul-politics/>, accesat la data de 17 noiembrie 2018.

⁸⁷ Dan, Jurcan, *op.cit.*, pp. 50-52.

⁸⁸ *Ibidem.*

⁸⁹ Dan, Jurcan, *op. cit.*, pp. 49-50.

⁹⁰ Elana, Resnick, *op. cit.*, p. 199.

⁹¹ Cătălin Augustin, Stoica, *op. cit.*, p. 61.

⁹² Elana, Resnick, *op. cit.*, p. 199.

⁹³ Andrei, Țăranu, „Considerații cu privire la unele aspecte globale și locale ale protestelor din Piața Universității (ianuarie 2012)”, în Vintilă, Mihăilescu, Cătălin Augustin, Stoica (coord.), *op.cit.*, pp. 264.

⁹⁴ “Bulgarian Parliament Approves Government Resignation”, publicat la data de 24 iulie 2014, disponibil la următorul link: <http://www.novinite.com/articles/162218/Bulgarian+Parliament+Approves+Government+Resignation>, accesat la data de 18 noiembrie 2018, în Diana, Mărgărit, *op. cit.*, p. 17.